Бекітемін
Ілияс Жансүгіров атындағы
Жетісу университетінің
Басқарма Төрағасы -Ректор,
г.ғ.д., профессор

_____ Қ. Баймырзаев

«_____»_____2022 ж.

Гуманитарлық ғылымдар жоғары мектебі

Қазақстанның тарихы пәні бойынша мемлекеттік емтихан

БАҒДАРЛАМАСЫ

Барлық мамандықтарға арналған

2022-2023 оқу жылы

Талдықорған 2022 ж.

Әлеуметтік-гуманитарлық бағыт бойынша ББББ отырысында қаралды
/ ББББ аталуы/
Хаттама № 2 « 06 » 10 2022 ж.

ББББ жетекшісі _____ А. Нурмуханова
/аты-жөні/

Келісілді:

Басқарма мүшесі-академиялық мәселелер жөніндегі проректор _____
/қолы, аты-жөні/

Академиялық мәселелер жөніндегі департамент директоры _____ Н. Аникеева
/қолы, аты-жөні/

Жоғары мектеп деканы _____ К. Рысбеков
/қолы, аты-жөні/

Университетінің Ғылыми кеңесінде бекітілген
« 24 » 11 2022 ж. № 4 хаттама

Түсінік хат

1. **Қазақстан тарихы курсы: мақсаты мен міндеттері, пәнді оқып үйренудің негізгі деректері.**

Қазақстан тарихы пәні және оның міндеттері. Қазақстан тарихы пәні туралы түсінік. Тарих, жеке тұлға, мемлекет. Тарих және өркениет. Бүгінгі Отан тарихының қызметі мен принциптері. Қазақстанның қазіргі заман тарихын әлемдік тарихи үдерістер аясында қарастыру. Ұлттық тарихтың құндылықтары. «ҚР-да тарихи сананың қалыптасуы концепциясы». Бүгінгі Қазақстанның тарихын кезеңдерге бөлу. Қазақстанның қазіргі заман тарихын зерттеудің негізгі әдістері. Отан тарихын зерттеудегі жаңа теориялық-концептуалдық ұстанымдар. «Қазақстанның қазіргі заман тарихы» пәні бойынша деректер мен зерттеулер. Отан тарихын зерттеудің ерекшеліктері. Қазақстанның бүгінгі таңдағы ұлттық тарихының өзекті мәселелері.

2. **Тас ғасыры дәуіріндегі Қазақстандағы алғашқы адамдардың тұрақтары.**

Адамның алғашқы еңбек құралдары тастан жасалған. Сондықтан да аса ұзаққа созылған алғашқы тарихи кезең – тас дәуірі деп аталады. Тас дәуірі мынадай 3 кезеңге бөлінеді:
Адамның алғашқы еңбек құралдары тастан жасалған. Сондықтан да аса ұзаққа созылған алғашқы тарихи кезең – тас дәуірі деп аталады. Тас дәуірі мынадай 3 кезеңге бөлінеді:

1. Палеолит – ежелгі тас дәуірі (б.з.б. 2,5 млн. жылдан – 12 мың жылдыққа дейін).
2. Мезолит – орта тас дәуірі (б.з.б. 12-5 мың жылдықтар).
3. Неолит – жаңа тас дәуірі (б.з.б. 5-3 мың жылдықтар).

Өз кезегінде палеолиттің өзі 3 кезеңге бөлінеді: 1) ерте палеолит (б.з.б. 2,5 млн. – 140 мың жылдықтар); 2) орта палеолит (б.з.б. 140 – 40 мың жылдықтар); 3) кейінгі палеолит (б.з.б. 40 – 12 мың жылдықтар).

3. **Қола дәуіріндегі Қазақстан. Андронов мәдениеті.**

Біздің жерімізде қола дәуірі б.з.б. екінші мыңжылдықта басталған. Қазақстанның Қола дәуірі шамамен б.з.б. XVIII-VIII ғасырлар: алдыңғы (б.з.б. XVIII-XVI ғғ.), орта (б.з.б. XV-XII ғғ.) соңғы кезеңдер (б.з.б. XII-VIII ғғ.) аралығын қамтиды. Қола дәуірін жоспарлы зерттеу 1946 жылы басталды. Сол жылы қазақтың біртуар энциклопедист-ғалымы Әлкей Хақанұлы Марғұлан көне дәуір тарихын зерттейтін археологиялық экспедиция құрды. Ә.Х. Марғұлан және оның шәкірттерінің зерттеулері нәтижесінде Қазақстан жеріндегі Қола дәуірі ескерткіштерінің сыры ашылды. Андронов ескерткіштері Қазақстан, Орта Азия, Сібір жерлерінен табылып отыр. Андроново мәдени-тарихи қауымының негізгі орталықтарының бірі Қазақстан аумағында болды. Батыстық андроновольқтар қима мәдениетінің туысқан тайпаларының ықпалына үнемі түсіп және өз тарапынан оларға тікелей ықпал жасап отырды.

4. **Сақтар туралы деректер. Сақ тайпаларының орналасу территориясы, шаруашылығы, әлеуметтік құрылысы, мәдениеті.**

Қазақстан және Орал далаларында сақтар мен сарматтар билік құрған дәуірді тарихта «ерте темір ғасыры», «ерте көшпенділер дәуірі» немесе «скифтер дәуірі» деп атайды. Б.з.б. I мыңжылдықтың басында Қазақстан аумағын мекендеген халықтардың тарихында және шаруашылық өмірінде бірқатар маңызды өзгерістер болды. Бұл өзгерістер темірден жасалған құралдарды пайданала бастауымен байланысты болды. Қоғамда мүлік теңсіздігі-топтардың шығуына негіз болды. Сондықтан қоғамда болып жатқан әлеуметтік жіктелу процесі, әлеуметтік топтар арасындағы қарым-қатынастарды реттеп отыратын күшті дүниеге әкелді, ол күш мемлекет. Герадоттың айтуынша: «Сақтар-скиф тайпалары, бастарына тік тұратын, төбесі шошақ тығыз киізден істелінген бөрік және шалбар киген. Олар садақ, қысқа семсер және айбалтамен қаруланған. Тамаша атқыш жауынгерлер болған». Парсы жазбаларында сақтарды (1 Дарийдің «Бехистун жазбасы», Сузінің,

Ксеркстің «Дәвтер туралы жазба»). «Құдіретті еркектер», Иран жазбаларында («Авеста») «Жүйрік атты турлар» деп атаған. Сактарда негізінен, әскери қоғам болды. Сақ тайпалары үш топқа бөлінген. 1)Шошақ бөрікті сақтар (Тиграхауда) Тянь-Шань тауын, Жетісу жерін, Сырдарьяның орта ағысын мекендеген 2)Теңіздің арғы жағындағы сақтар (парадарайя) Қара теңіздің солтүстігінен, Арал маңын яғни Сырдария мен Амудария өзендерінің төменгі ағысын мекендеген. 3)Хаома сусынын дайындайтын сақтар (хаомоварга) Мұрхаб анғарын мекендеген.

5. **Ғұндар мен Үйсіндер мемлекеттері туралы деректер, олардың саяси тарихы, шаруашылығы және әлеуметтік құрылысы.**

Б.з.д. 1-мыңжылдықтың басында Орталық Азияны мекендеген тайпалар жартылай көшпелі мал шаруашылығымен айналысып, скифтік мәдениетке ұқсас мәдениетті игеріп, арбалы көлікпен кәшіп-қонып жүрді. Ежелгі Қытай жазбаларында Қытайдың солтүстік шығыс жағын мекендеген жундер (цяндар) туралы айтылады. ытай тарихнамашысы Сыма Цянь (Б.з.д.145—86жылдары) Орталық Азияны б.з.д. VII—ғасырларда мекендеген Солтүстіктегі көршілерін жундер деп атайды. Б.з.д. V ғасырдың соңында бұрынғы жундердің орнына Орталық Азияда көшпенділердің күшті бірлестігі — ғұндар (қытайша "сюнну") мен юэчжилер пайда болды. Юэчжилер — шығыс скиф (сақ) тайпаларына жатады. Олардың құрамында үйсіндер де болған. Аумағы Тянь-Шаньнан бастап, Орталық және Батыс Моңғолия, Жоңғария, Алтай өңірі, Шығыс Түркістанды қамтыды Үйсін мемлекеті - (б.з.д. VIIIғ - б.з. V ғасырда) Қазақстанды мекендеген тайпаларда мемлекеттіктің алғашқы белгілері болды. Бұлар сақтардың этномәдени мұрагерлері үйсіндер болатын. Қазақ мемлекеттігінің тағы бір қайнар көзі үйсіндер мемлекеті болып есептеледі. Үйсіндерде ежелгі өркениетке тән дамудың барлық белгілері байқалды. Бұл қалыпты даму белгілеріне мемлекеттік билік жүйесін, жазудың болғандығын, тұрақты әскерді, елшілік жоралғыларын және т.б. жатқызуға болады. Сақ дәуірінде болған малға, еңбек құралдарына және тұрмыс бұйымдарына деген жеке меншік үйсіндерде де кең қанат жайды. Қоғамның билеуші және бағынышты топтарға бөлінуі мейлінше айқын байқалды

6. **Қаңлылар туралы жазба деректер, олардың территориясы, саяси тарихы, шаруашылығы.**

Қаңлы мемлекеті - Қытай жазба деректерінде канцзюй деген атпен, б.з.д. 2 ғ. айтылады. Сырдария, Талас өзендері бойында орналасты. Саны 600 мың адам, 120 мың әскерімен Орталық Азиядан келген. Астанасы Битян қаласы болған. Б. з. б. II ғасырдың екінші жартысындағы «Халықтардың ұлы қоныс аударуы» деп аталып кеткен тарихи оқиғалардың нәтижесінде Орталық Азияда жаңа мемлекеттік бірлестіктер, соның ішінде Үйсін, Янцай, Қаңлы мемлекеттері қалыптасады. Соңғысы Қазақстан тарихында елеулі рөл атқарды. Тарихнаманың ауқымды болғанына қарамастан, қаңлылардың зерттелуі әлі де қанағаттандырмайды.

7. **Түрік және Батыс Түрік қағандықтары.**

«Түрік» этнонимінің алғаш рет аталуы қытай жылнамаларында кездеседі және ол 542 жылға жатады. Қытайлар түріктерді ғұндардың ұрпақтары деп санаған. Шежірелерде бұл кезде қытайдың Вэй кінәздігінің солтүстік өңірлеріне солтүстік-батыс жақтың бірінен келген түріктер жыл сайын шапқыншылық жасап, ойрандап кететін болды деп хабарланады. Олар туралы келесі бір мәліметтер бүкіл құрлықтағы тарихтың талай ғасырлар бойғы дамуына өзек болған оқиғаларға байланысты. Қытайлар түріктерді сүнну-ғұндар деп атаған. Түрік этнонимі ежелгі Көк түріктеріне тән. Оны түркиялық түріктермен шатастырмау керек. Оларды Осман түріктері деп атаған жөн. Ал бүгінгі күндегі кең қолданылып жүрген түркі сөзі - жасанды сөз. Ресей ғалымдары көк түріктерді осман

түріктерімен шатастырмау үшін тюрк сөзін ойлап тапқан. Кейіннен қазақ ғалымдары да ресейлік әріптестерінен қалыспай тюрк сөзін өздерінше түркі деп аударып алады.

8. **Түргеш және Қарлұқ қағандықтары.**

Түргеш қағанаты 704-756 жылдары билік құрған, Батыс Түрік қағанатының ыдырауы нәтижесінде құрылған ерте ортағасырлық түркі мемлекеті. Батыс Түрік қағанатының мемлекеттік-әкімшілік, әскери және мәдени дәстүрлерін жалғастырған және уақытында сол елдің сол қанатына жатқызылған. Дулу тайпа құрамының ішіне жатады, түргештердің өзі қара және сары түргеш болып бөлінгені белгілі. (Кейбір тарихи деректер бойынша, "сары" және "қара" деген тайпа бөліктерін этникалық емес, саяси жағынан қарастырған жөн. Демек, Сақал қаған болған кезде түргеш қағанаты екіге бөлініп кетеді. Біреуінде Сақал өзі қаған болған, ал екіншісінде халықты басқарған Сұлу. Сақалға бағынатын халықты "сары түргеш", ал Сұлуға бағынған халықты - "қара түргеш" деп атаған.) Түргештер - Батыс Түрік қағанатындағы бес арыс ел дулаттың белді тайпасы. Шежіре деректерінде "сары үйсін" деп аталады. **Қарлұқ қағанаты** (756-940 жж. немесе 8-10 ғг. аралығы)– Жетісу жеріндегі ежелгі мемлекет.VIII ғасырдың ортасында қарлұқтар елеулі әскери-саяси күшке айналды да, Шығыс Түрік қағандығын талқандауда (745) маңызды рөл атқарып, тоғыз оғыздармен бірге Орхон тағына Тон-ябғу қаганды отырғызды. 736 жылы қарлұқтар бұрынғыдан да күшейді. Өздерінің бұрынғы одақтасы ұйғырлармен бәсекелесіп, «он тайпа қаганының (он-оқ елі) байырғы жерінде», Жетісуға қоныс аударды. Суяб пен Талас қалалары қарлұқтар қолбасшыларының тұрақты мекеніне айналды. Қарлұқ ақсүйектері Жетісуда 766 – 940 жылдары билік құрды.

9. **Қарахандықтар мемлекеті.**

Қарахан мемлекеті (942–1212) Орталық Азиядағы ортағасырлық мемлекет. Қарахан қағанаты Шығыс Түркістан, Жетісу, Сырдария, Талас, Шу өңірін құтты қоныс етті. Оның құрылуы 940 жылдан басталады. Қағанаттың орталық астанасы Шу өзені бойындағы Баласағұн, кейінірек Ордакент (Тараз) қаласы. Қарахан мемлекеті Үзген, Мерке, Құлан сияқты қалаларында ірі алыпсатар алпауыттар мен қолөнершілер мекендеген. Қарахан әулетінің негізін салушы Сатұқ Боғрахан (915–955жж.) болып есептелінеді. Ол Қарлұқ хандығының іргесін көтеріп, мәртебесін асырушылардың бірі – Білге құл Қадыр ханның немересі. Сатұқ Тараз және Қашғар қалаларын өзіне қаратып, 942 жылы Баласағұндағы билеушіні құлатып, өзін жоғары қаған деп жариялайды. Мемлекеттің күшеюіне қарлұқ, шігіл, ягма тайпалары үлкен үлес қосты.

10. **Оғыздар: саяси тарихы, этникалық құрылымы, шаруашылығы және тұрмысы, әлеуметтік құрылысы.**

Оғыздар (ежелгі түркіше оғуз; қазақша оғыз) орта ғасырларда Орталық Азияда өмір сүрген түркі тілдес тайпалар. Оғыздар атауын бірқатар зерттеушілер алғашқыда «тайпалар», «тайпалар бірлестігі» деген ұғымды білдірген деп есептеді. Оғыздар жайлы деректер түрлі жазба ескерткіштерде, шежіреде, жыр, аңыз әңгіме үлгілерінде *гуз, оғыз* деген атаулармен ертеде орта ғасырлардан басталғаны белгілі. Оғыз атауының ұлыстық, тайпалық этнонимге айналуы түркі халықтарына ортақ «Оғызнама» жырындағы басты кейіпкер *Оғыз қаған* есімімен тікелей байланысты. Жырда ол барша түркі ру-тайпаларының арғы атасы етіп көрсетіледі. Уақыт өте келе оның есімі этностық атау мағынасына айналған.7 ғасырдың басында Түркі қағандығы құрамында тоғыз оғыз одағы пайда болды. Орхон руна жазуында Шығыс Түркі қағандығы (6 – 8 ғасырлар) құрамына кірген Оғыздар тайпалары Шығыс Моңғолияны мекендегендігі айтылады.

11. **Қимақтар мемлекеті: орналасу аумағы, шаруашылығы және әлеуметтік құрылысы.**

Мемлекеттің орталығы Ертістің орта алабында болған. Қимақтар VII ғасырда Алтайдың солтүстігіне, Ертіс жағалауына орналасып, Батыс Түркі қағанатының құрамына кірген.VIII ғасырда қимақ тайпалары Ертістің орта ағысын мекендеді. IX ғасырдың алғашқы жартысынан Жетісудың солтүстік-батысындағы Алакөл аймағына қоныстана бастады. Олардың батыс шекарасы Оңтүстік Оралдың шығыс бөлігі мен Арал жағалауларына дейін жетті. X ғасырдың ортасында қимақтар шығыстан батысқа қарай ойысты. Олар Оңтүстік Орал тауының оңтүстік және оңтүстік-батыс бөктерінде, Каспий жағалауында көшіп-қонып жүрді. X ғасырдың ақырында қимақтардың бір тобы Сырдария жағалауына қарай жылжып, Түркістанның мұсылман облыстарымен араласты. XI ғасырда Орталық Азия тайпаларының батысқа қарай ойысуы нәтижесінде қимақтардың орналасу картасы өзгерді. Махмұт Қашқаридың имақтар (қимақтар) туралы деректері (XI ғасыр) осы уақытқа саяды. «Диуани лұғат ат-түркте» берілген картада имақтар өздері бір тұтас топ болып тұрған Ертістің жағалауындағы жерлерде ғана көрсетілген.

12. **Қыпшақ хандығы (XI ғ. басы –1219 ж.).**

Қыпшақ хандығы (XI ғ. — 1219 ж.) Қыпшақтар туралы алғашқы хабар Қытайдың жазба деректерінде кездеседі. Қыпшақтар ең әуелі Алтай, Саян тауларының баурайларын мекендеген. VII ғасырда олар Қазақстан жеріне Алтайдағы телэ тайпаларының құрамында қоныс аударып келген. VII-X ғасырларда Қазақстан аумағында қыпшақ этникалық қауымдастығының ұзаққа созылған қалыптасу процесі жүрді. Қазақстан жерінде қыпшақ этникалық қауымдасуын үш кезеңге бөліп қарауға болады. Бірінші кезең, қыпшақтардың қимақ тайпалық одағында болуы: VII ғасырдың екінші жартысы – VIII ғасырдың соңына дейін. Екінші кезең: VIII ғасырдың аяғы – XI ғасырдың басы. Бұл кезде қыпшақтар Алтай және Ертістен Орал таулары мен Еділге дейін қоныс тепті. Қыпшақ тайпалық Одағына Мұғалжар жеріндегі құмандар және қимақ тайпалары кірді. Қыпшақтар Сырдария, Қаратау бойындағы қалаларды өздеріне бағындырды.

13. **"Ұлы Жібек жолы" және Қазақстанның көне қалалары.**

«Жібек Жолы» (Ұлы «Жібек Жолы») Қытайдың Ши-ан деген жерінен басталып, Шыңжаң, Орталық Азия арқылы Таяу Шығысқа баратын керуендік жол бағыты. Атауды алманиялық ғалымдары Ф. фон Рихтhофен (F. von Richthofen) бен А. Hерман (A Herman) 19 ғасырда ұсынған.[1] Ұлы Жібек жолы - адамзат өркениеті жасағын тарихи ескерткіштердің бірі. Біздің дәуіріміздeн бұрынғы II ғасырдан басталған бұл жол, Еуропа мен Азияның-Батыс пен Шығыстың арасын жалғастырған көпір болған. Оның Қазақстан жерін кесіп өтетін тұсында, VI ғасырдан бастап екі бағыт: Сырдария және Тянь-Шань жолдары бағыттары кең өрістелген. Бірінші жол Қытайдан басталып, Шығыс Түркістан Қашқар арқылы Жетісуға, содан Сырдарияны жағалап, Арал маңынан әрі қарай Батыс елдеріне өткен. Б. з. б. II ғасырда Ұлы Жібек жолының сауда дипломатиялық басты жолы ретінде аты шығады. Ұлы Жібек жолы Алтай, Памир, Тянь-Шань, Сырдария, Әмудария жерімен өткен. Жібек жолының тармақтары V-VII ғасырларда Жетісу, Оңтүстік Қазақстан жерлерін қамтыған. Жібек жолының бойында Тараз, Баласағұн, Бұхара, Самарқан, Сайрам, Сауран, Отырар, Сығанақ, Мерв, Талхиз, Үргеніш, Испиджаб, Шаш. Весидж, Шауғар т. б. ірі ортағасырлық қалалар орналасқан. Кейіннен XIII-XIV ғасырларда Жібек жолының саяси-экономикалық маңызы артқан.Жібек жолы бағыты: Хуанхэ өзені – Ұлы Қытай қорғанының батысы – Іле өзені – Ыстықкөл. Бірнеше сауда жолдары қалыптасып, дамыды. Лазурит жолы: Бадахшан тауы – Иран – Месопатамия – Мысыр – Сирия-Қытай.Нефрит жолы: Жаркентдария – Шығыс Түркістан – Қытай.Дала жолы (б. з. б. 1 мыңжылдықтың ортасы).

14. **Қазақстанның VI-XIIIғғ. мәдениеті.**
Қазақ мәдениеті - Әлемдік мәдениет ырғақтарын анықтаған соң, қазақ мәдениетіне тоқталайық. Қазақтар Қазақстан Республикасының негізгі тұрғындары, әлемдегі жалпы саны 13 миллионнан асады, исламдық суперөркениеттің солтүстік шығыс жағын мекендейді, діні жағынан ханифиттік мағынадағы мұсылман сунниттер, Алтай тіл бірлестігінің түрік тобының қыпшақ топтамасына жатады. Бұл мәдениетті түсіну мақсатында алдымен оны кеңістік өрісі мен уақыт ағынында қарастырып, кейін қазақ мәдениетінің типтік ерекшеліктерін айқындайық. Қазақ мәдениеті еуразиялық Ұлы дала көшпелілерінің мұрагері болып табылады. Әрбір ұлттық мәдениет бос кеңістікте емес, адамдандырылған қоршаған ортада әрекет етеді. Мәдени кеңістік оқшау, мәңгіге берілген енші емес. Ол тарихи ағынның өрісі болып табылады. Мәдени кеңістіктің маңызды қасиеті оның тылсымдық сипаты.

15. **Қазақстан өлкесін моңғолдардың жаулап алуы. Ұлыстардың құрылуы.**
XII ғ. аяғы мен XIII ғ. басында Монғолия жерінде қият-бөржігін тайпасының билеушісі Есугей баһадурдің баласы Темучин (1155-1227) билік еткен ірі көшпелі мемлекет құрылды. Ол 20 жылға созылған қиян-кескі күрес барысында Монғолияның бүкіл тайпаларын өз қол астына біріктірді. Егер бұрын Монғолияны мекендеген тайпалардың көпшілігі татар деген атпен (ең қуатты тайпалардың бірінің аты бойынша) белгілі болса, енді мемлекеттің нығаюына байланысты Монғолия тайпалары өздерін монғолдар деп атай бастайды да, бұл термин жинақтаушы этникалық-саяси мәнге ие болады. Қытай деректерінде бүкіл Монғолияның халқы «татарлар» деп аталған, осы атау араб, парсы, орыс және батыс европалық деректерге ауысқан. Жалпы «татарлар» атауының шығыс-монғолдық тайпалардың бір бөлігіне ғана қатысы бар. «Татар-монғолдар» және «монғол-татарлар» атауы кейін пайда болған.

16. **Алтын Орда құрамындағы Қазақстан: саяси және мемлекеттік құрылысы.**
Алтын Орданың тарихы. Шыңғыс хан және Монғол империясының құрылуы. Шыңғысханның Шығыс Түркістан мен Жетісуды басып алуы. Монғолдардың Орта Азия мен Қазақстанды басып алуы. Қазақстан үш монғол ұлысының құрамында. Бату ханның Шығыс Еуропаға жорығы. Алтын Орданың Еуразия империясы ретінде құрылуы: территория, этникалық процестер, мәдени симбиоз. Ұлыстық жүйенің дамуы. Алтын Орда билеушілері. Өзбек ханның империялық саясаты (Гийас ад Дин Сұлтан Мұхаммед хан). Ислам дінінің мемлекеттік дін ретінде қабылдануы. Египеттегі Мамлюк сұлтанатымен дипломатиялық байланыстар орнату, ортағасырлық әлемдегі империяның беделінің өсуі. Әмір Темірдің Алтын Ордаға жорықтары.Еуразиядағы оба пандемиясы. Алтын Орданың әлсіреуіне және ыдырауына әкелген сыртқы және ішкі факторлар кешені. Ұлыстар арасындағы күрес. Шағатай мемлекетінің құрылуы.

17. **XIV-XVғасырдың I-жартысындағы Ақ Орда.**
Ақ Орда (XIII ғ. соңы – XVғ. басы). Шыңғыс әулеттерінің Сырдария өңірі үшін бәсекелестігі. Орта Азиямен және Хорезммен байланыстары. Сырдарияның орта ағысы бойындағы өңірлер мен қалалар үшін Мәуереннахрлық билеушілермен күрестер. Ақ Орданың күшейген кезі XIV ғ. II жартысы. 1361 жылы Ақ Орданың билеушісі болған Ұрыс хан өз жағдайын біраз күшейтіп, енді Алтын Орда тағын иемденуге күш салды. Сөйтіп, 1374-1375 жылдары Еділ бойымен жорыққа шыққан ол Сарайды өзіне қаратып, Хажы-Тарханды (Астраханды) қоршауға алды. Кама бұлғарларының жерін бағындырды. Бірақ Ұрыс ханның үстемдігі ұзаққа созылмай, келесі жылы ол Еділ бойынан кетіп, Алтын Ордадағы билікті Мамайға беруге мәжбүр болды. 1377 жылы Ұрыс хан қайтыс болды. Ақ Орда иелігі енді Ұрыс ханның баласы Темір Мәлікке көшті. Бірақ осы кезде Маңғыстау үстіртінің билеушісі - Жошы әулеті Түй хожа оғланның

баласы Тоқтамыс Орта Азия әміршісі Ақсақ Темірге сүйеніп, Темір Мәліктің әскерін талқандайды.

18. **XIV-XVI ғасырдың бас кезіндегі Ноғай ордасының саяси тарихы мен этникалық құрамы.**

Ноғай ордасы (Маңғыт ұлысы) Алтын Орда ыдырап, Ақ Орда әлсірегеннен кейін Батыс Қазақстан жеріне іргелес аймақта пайда болған мемлекеттік бірлестік. Негізгі аумағы Еділ мен Жайық аралығы болғанымен, шығыста Жайықтың сол жағасына, солтүстік-шығыста Батыс Сібір ойпатына дейін, солтүстік-батыста Қазанға дейін, оңтүстік-батыста Арал, Каспий теңізіне дейін, кейде Маңғыстау мен Хорезмге дейінгі алқапты қамтыды. Ноғай ордасы алғашында осы бірлестіктің негізін қалаған маңғыттардың атымен "Маңғыт Ордасы" аталған. "Ноғай" атауы бұдан кейініректе, алғаш орыс жылнамаларында (1479), кейін шығыс деректерінде (1500) пайда болған. Бұл атаудың шығу тегі туралы көптеген зерттеушілер 13 ғ. 2-жартысында Алтын Орда әскерінің қолбасшысы Ноғай иелігіне қараған ұлыс халқы "ноғай", "ноғайлы" аталғандықтан деп санайды. Тарихи жазба деректерге қарағанда Ноғай ордасының негізін Едіге қалаған.

19. **Моғолстан мемлекеті және Әмір Темірдің Қазақстан жеріне басқыншылық жорықтары.**

Әмір Темір өзінің Шағатай ұрпағының бұрынғы иеліктерінде бір орталыққа бағынған қуатты мемлекет құрмақшы болған мақсаттарына кедергі жасай алатын Моғолстанды әлсіретуді міндет етіп қойды. 1371 – 72 ж. Әмір Темір Моғолстанға әскер аттандырды. Бұл жорық кезінде Әмір Темір әскері Ыстықкөл өңіріндегі Сегізағашқа дейін жетіп, көп тұтқын мен мол олжа түсіріп қайтты. 1375 ж. жасалған жорық кезінде Әмір Темір әскері Талас алабы арқылы жүріп, Ілеге дейін жетті. Шарын өзені шатқалында Әмір Темір әскерінің Жаһангер бастаған алдыңғы қосынының Қамар Ад-Динмен шайқасы болды. Қамар Ад-Дин әскері осы шайқаста жеңіліс тауып, қашып құтылуға мәжбүр болды. 1389 ж. Әмір Темір Моғолстанға жаңа жорық ұйымдастырды. Оның бұл кезде Моғолстандағы басты қарсыластары Енге төре мен Қызыр Қожа хан еді. Әмір Темір әскері Моғолстанға Қаратауды теріскей бетінен айналып, содан соң Шу өзенін бойлай жүріп өтті. Қызыр Қожа хан Шығыс Түркістанға барып паналап, көп ұзамай ол жерден де қашуға мәжбүр болды. Әмір Темірдің қайтыс болуы Моғолстанды түпкілікті бағыну қатерінен сақтап қалды

20. **XIII-XV ғасырдың бас кезіндегі Қазақстан мәдениеті.**

XVI ғ. Қазақ хандығының әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайы. Есім ханның Сырдария бойындағы қалалар үшін күресі. Қазақ және Бұхар хандықтары арасындағы қарым-қатынастар. Жоңғар хандығының пайда болуы, алғашқы қазақ-жоңғар қатынастары. XVII ғ. екінші жартысындағы қазақ-жонғар қатынастарының сипаттамасы. Қазақ қоғамында батырлар мен билер ықпалының өсуі. Жәнібек хан. Орбұлақ шайқасы. Жаңгір хан тұсындағы Қазақ хандығы.

«Белгісіз жылдар» кезеңі.1652-1680 жж. Сайрам соғысы.

Тәуке ханның билікке келуі, оның саясаты. Қазақ-жоңғар қатынасында шиеленістің күшеюі. Тәуке ханның «Жеті жарғысы». Билер институты. Қазақ мемлекетінің сыртқы саясаты мен дипломатиясы: Мавераннахрмен (шейбанидтер, аштарханидтер), Иранмен байланыс, Осман империясымен байланыс орнату әрекеттері, қазақ-орыс байланыстары.

21. **Қазақ хандығының құрылуы.**

Қазақ хандығы дәуірінің кезеңделуі. Қазақ хандығының құрылуы, оның барысы және негізгі оқиғалары. Керей мен Жәнібек хандардың рөлі. Қазақ хандығы құрылуының

тарихи маңызы. Қазақ хандығының күшеюі. Бұрындық хан тұсындағы Қазақ хандығының Сырдария бойындағы қалалар мен өңірлер үшін күресі және оның барысы, қорытындысы. Қазақ хандығының XVI ғ. басындағы әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайы. Мұхаммед Шайбанидің Қазақ хандығына қарсы жорықтары. Шайбани ханның қаза табуы. Моғолстанның саяси әлсіреуі, күйреуі. Жетісудың Қазақ хандығы аумағына қосылуы. Қасым хан тұсында хандық аумағының ұлғаюы. Шайбанидтердің Қазақ хандығына қарсы жорығы. XVI ғасырдың орта тұсына қарай Қазақ хандығының уақытша әлсіреу кезеңі.XVI ғасырдың екінші жартысындағы Қазақ хандығы. Мамаш, Тахир хандар. Қазақ хандығының қайта өрлеуі. Хақназар ханның билігі. Қазақ-ноғай қатынастары. Қазақ хандығы және Мәуереннахрдағы Шайбанидтер. Қазақ хандарының Бұхара мен Сібір хандығының одағына қарсы күресі. Хақназар ханның қаза табуы. Шығай хан. Тәуекел хан, оның саясаты. Қазақ халқының этникалық аумағы қалыптасуының аяқталуы.

22. **Қазақ халқының қалыптасуы және "қазақ" этнонимі.**

Қазақ халқы қалыптасуының тарихи алғышарттары. Қазақстан аумағындағы этникалық үдерістер. Моңғолдар үстемдігі кезеңінен кейінгі халықтың қалыптасуы. Этникалық аумағының және бірыңғай тілдің қалыптасуы. Шаруашылықтың, материалдық және рухани мәдениеттің ортақтығы. Мемлекеттің құрылу факторы және оның этникалық үдеріске ықпалы. «Өзбек» және «қазақ» ұғымдарының арақатынасы. «Қазақ» терминінің әлеуметтік, этникалық мәні мен мазмұны. Қазақ жүздерінің қалыптасуына этносаяси және шаруашылық факторлардың әсері. Ұлы, Орта және Кіші жүздердің пайда болуы.

23. **Қасым, Хақназар хандар тұсындағы Қазақхандығының нығаюы.**

Қасым хан (1445—1521) қазақтың ұлы хандарының бірі, Қазақ хандығының негізін қалаушылардың бірі Әз-Жәнібек ханның ортаншы баласы және Шайбанидтер мемлекетінің ханы Мұхаммед Шайбани ханның бөлесі. «Қасқа жол» — деп аталатын заң, қазақ арасында бұрыннан қалыптасқан әдет-ғұрып ережелері негізінде Қасым хан тұсында жасалған. Оның жасалуына себеп болған жағдайлар мыналар: Қасым ханның билігі тұсында Керей, Жәнібек және Бұрындық хандар кезіндегі қазақ қоғамы анағұрлым жоғары сатыға көтерілді; Қазақ халқының этникалық территориясы толығымен біріктірілді; Хақназар хан Қазақ Хандығының (1538-1580) билік құрған ханы. Қасым ханның Ханық сұлтан ханымнан туған баласы. 1523—1524 жылдары жарыққа шыққан қазақ-қырғыз одағын үздіксіз нығайтты, тіпті сол заманның тарихи деректерінде Хақназар хан «қазақтар мен қырғыздардың патшасы» деп аталды. Бұл кезде батыста күшейе түскен орыс мемлекеті шығысқа қарай ірге кеңейтіп 1552 жылы Қазан хандығын, 1556 жылы Астрахан хандығын басып алды. Осы жағдайға байланысты, Еділ мен Жайық арасында ұлан-байтақ өңірді мекендеген Ноғай ордасы ыдырай бастады.

24. **Тәуекел, Есім хандартұсындағы Қазақ хандығының Орта Азия және Сыр бойындағы қалалар үшін күресі.**

Тәуекел хан 1582-1598 жылдары билік құрған Қазақ хандығының билеушісі. Шығай ханның ұлы. 1582-1594 жылдар аралығында ол өзге сұлтандармен хан тағына таласып, біраз уақытын соған жұмсады. 1582 жылы Шығай хан өлгеннен кейін Тәуекел хан болды. Абдаллахқа вассалдық тәуелділік оның кезінде де сақталып қалды. **Есім хан** 1598-1628 жылдары аралығында Қазақ хандығында билік еткен хан. Есім хан қазақ тарихында «Еңсегей бойлы ер Есім» деген атпен әйгілі болды, оған бұл атақ 1598 жылы ағасы Тәуекел ханмен бірге Мауреннахрға жасаған жорықта ерекше көзге түскені үшін берілген екен. Қазақта "Қасым салған қасқа жол, Есім салған ескі жол" деген қанатты сөз

ежелден бар. Керей мен Әз Жәнібек негізін қалаған Қазақ хандығы әуелде әлсіз, жаңа-жаңа қаз тұрып келе жатқан-ды. Қаз-қаз басып, ту көтерген Қазақ хандығы жан-жағына аландай қарап, күн көруге мәжбүр болған. Шығысында Ойраттардан, батысында Әмір-Темір әулеті билеп тұрған Сырдария мен Әмудария арасындағы күшті мемлекет Мауреннахрдан, солтүстігінде Сібір хандығынан қауіптенетін Моғолстанға қалқан, қорған тәрізді өмір кешті. Әсіресе, өздеріне кектеніп қалған хан Әбілхайыр әне-міне шабуылға шыға ма деген үрей бар.

25. **Этно аймақтық бірлестіктер – жүздердің пайда болуы, олардың территориясы мен этникалық құрамы.**

Жүз орда, қазақ халқының үш рулық-тайпалық бірлестіктерінің ортақ атауы. Дәстүрлі қазақ қоғамы үш жүзден тұрады: Ұлы жүз, Орта жүз, Кіші жүз. Дәстүрлі қазақ қоғамы үш жүзден тұрады: Ұлы жүз, Орта жүз және Кіші жүз. Жүздердің шыққан уакыты, шығу себептері, ішкі мазмұны жөнінде ғалымдардың арасында әлі ортақ пікір жоқ. Шығыстанушы Тұрсын Икрамұлы Сұлтанов жүздердің құрылуы жөнінде нақты деректердің тапшылығын айта келіп: "XVI ғасырдың екінші жартысында ұлыс жүйесі біртіндеп жүздерге ауысқан", — деген болжам айтады.Жүз ұғымының мәні де толық ашылған жоқ. Біраз зерттеушілер қазақтың "жүз" деген сөзін арабтың "джуз" бір нәрсенің "басты бөлігі", "тармақ" деген сөзімен сәйкестендіреді. Шығыс деректерінде жүздер жөніндегі жанама мәліметтер XVII ғасырдың ортасына қарай кездеседі. Махмуд бен Уәлидің 1634—1641 жылдарда жазылған еңбегінде: "Шайбани хан өлгеннен кейін оның ұлы Баһадур осы ел мен ұлысқа басшылық ете бастады... ол қыстауы мен жайлауы үшін Ақ Орданы таңдап алды, ол әрі Йүз-Орда ретінде де белгілі", дейді. Осы деректе кездесетін йүз (жүз) сөзін кейбір зерттеушілер қазақтың жүзімен теңестіреді.

26. **XVI-XVIII ғасырдың бас кезіндегі қазақ халқының шаруашылығы.**

Қазақ халқында тек бірыңғай көшпелі мал шарушылығына ғана болған емес. Халықтың мал шаруашылығымен басым айналысқанда ешбір дау жоқ. Оған қарап оларды мал соңында ұдайы көшіп жүрді, деп айтуға болмайды. Қазақ халқының көшіп-қонуына белгілі бір бағыт, әрбір ру-тайпаның өз көші-қон аумағы болады. Кейбір орыс және Еуропа ғалым дарының қазақтар отты жерді қуалап жаз, қыс демей көшіп жүрді деген пікірлері ешбір шындыққа жанаспайды. Олар қазақ халқының маусымды көшіп-қонуын түсінбегендіктен айтқан. Маусымды көші-қон дегеніміз, жыл мезгілінің ерекшелігіне қарай мал басын аман сақтау үшін көшіп-қону жайылымды жерді дұрыс пайдалануға мүмкіндік береді.

Маусымды көші-қон 4 мезгілге бөлінеді:

Қысқы көш немесе қыстауға көшу;

Көктемгі көш;

Жазғы көш;

Күзгі көш;

27. **“Ақтабан шұбырынды, алқакөл сұлама”. Қазақ халқының жоңғарларға қарсы тәуелсіздік жолындағы күресі.**

Жаңа заман дәуіріндегіҚазақстан: зерттеудің жаңа әдіснамалық трендтері. Кезеңдеу.Тарихнама және дереккөздер. Қазақстан Ресей империясымен, ортаазиялық хандықтармен, Башқұртстанмен, Қимақ хандығымен халықаралық қатынастар жүйесінде. Жоңғар хандығының күшеюі: жоңғарлардың басқыншылық стратегиясы. «Ақтабан шұбырынды», «Алқакөл сұлама» жылдары. Қазақ ақсақалдарының Ордабасындағы жиыны – өзара келісім және аумақтық біртұтастықты сақтап қалу жолы. Әбілқайыр ханның қазақ қолбасы болып сайлануы. Қазақ халқының жоңғар басқыншыларына қарсы ұлт-азаттыққүресі. Бұланты шайқасындағы жеңістің маңызы. Аңырақай шайқасы. Қазақ

халқының ұлт-азаттық күресіндегі қазақ батырларының рөлі. Қазақтар мен жоңғарлардың әскери өнері: салыстырмалы талдау. Қазақ-башқұрт, қазақ-қалмақ қатынастары.

28. **XVI-XVIIIғғ. бас кезіндегі қазақ қоғамының әлеуметтік құрылымы.**
XVIII-XX ғасырлардың бас кезінде қазақтардың арасында жүзге және ру-тайпаларға бөліну одан әрі жалғаса берді. Қазақ халқы үш жүзден тұрды. Олар - Кіші жүз, Орта жүз және Ұлы жүз. Әр жүз бірнеше руға бөлінді, ал рулар өз кезегінде қыруар көп рулық аталықтарды біріктірдіОрта жүздің үлесін Орталық, Солтүстік және Солтүстік-шығыс Қазақстанның өңірлерін құрады. Ал Кіші жүз бүкіл Батыс Қазақстан аумағында көшіп-қонып жүрді.
XVIII ғасырдың аяқ кезінде қазақ халқының жалпы саны шамамен 2,5 миллион адамға жуық болған. 1897 жылы Ресей империясында Жалпыға бірдей алғашқы халық санағы жүргізілді. Оның деректеріне қарағанда, сол кезде Қазақстанда тұратын қазақтардың саны 3,4 миллион адамға жуықтаған. Дала халқының түгелдей дерлік басым көпшілігі ауылдық жерлерде тұрды. Қалаларда тұратын қазақтардың саны небары 1,1 пайыздан асқан жоқ. Жаңа заманда қазақтардың едәуір бөлігі Қытайдың, Ресейдің, Монғолияның, Ауғанстанның және Орта Азия мемлекеттерінің аумақтарында тұрып жатты.

29. **"Жеті-жарғы" – XYII ғасырдағы қазақтардың құқықтық ескерткіші.**
Жеті жарғы – Тәуке хан (1678 – 1718) тұсында қабылданған қазақ халқының дәстүрлі әдеп-ғұрып заңдарының жинағы. 17-ғасырда қазақ хандығының ыдырау қаупінің тууына байланысты Тәуке хан елдің ауызбірлігін арттыратын шаралар қарастырып, хандық билікті нығайтуға күш салды. Қазақ қоғамының дамуы мықты билік пен бірлікті қамтамасыз ете алатын жаңа заңдар жүйесін қажет етті. Үш жүздің игі жақсылары мен билерін жинап, оның ішінде атақты Төле би, Қазыбек би, Әйтеке билер бар, Күлтөбенің басында "Тәуке ханның Жеті жарғысы" деген атауға ие болған заңдар жиынтығын қабылдады. Кейбір үзінділері К. Шүкірәлиевтің (1804), Я. Гавердовскийдің (1806), А. Левшиннің (1832) жазбаларында кезігеді. Олардан басқа Н.Гродеков, Л.А. Словохотов, А.П. Чулошников тәрізді орыс ғалымдарының зерттеулері мен айтқан ой-пікірлері шежіреші Ә. Қайнарбайұлынан алынған нұсқаға жақын келеді. Жәңгір ханның ұлы Тәуке «Қасым ханның қасқа жолын», «Есім ханның ескі жолын» өз дәуіріне сай етіп, сондағы ережелердің жеті түріне күрделі өзгеріс енгізгендіктен, ол өзгерістер «Тәуке ханның Жеті жарғысы» («Жеті жарлығы») аталып кеткен делінеді.

30. **XVI-XVIII ғасырдың бас кезіндегі қазақ халқының мәдениеті.**

Қазақтардың дәстүрлі көшпелілер мәдениеті. Көшпелі шаруашылық түрлері, олардың ерекшеліктері. Еңбек құралдары. Қарулар. Қолөнер және үй кәсіпшілігі. Сауда және сауда жолдары.

Қазақ халқының рухани мәдениеті. Орталық Азия сунниттік-ханафи мектебі шеңберінде қазақ-мұсылман діни дәстүрін қалыптастыруды аяқтау. Қазақтар арасындағы Құран мен Сүннеттің беделі. Ежелгі тәңірлік жәдігерлері, Наурызды сақтау және оның көшпелі өмір салтына бейімделуі. Қазақ хандығының рухани өмірі мен идеологиясындағы Ахмет Ясауи кесенесі мен қасиетті Түркістан қаласының рөлі.

Поэзия мен шешендікке табыну, қазақтардың ауызша-вербальды мұрасы.

Қазақстанның қалалық мәдениеті. Қала мен даланың өзара байланысы. Қазақстанның түрлі аймақтарындағы қалалардың құрылымы. XVIIғ. – XVIIIғ. басында мәдениеттің кері кетуі.

Тарихты ауызша айту, оның ерекшеліктері мен маңызы. Жазбаша тарихнама. Мұхаммед Хайдар Дулатидың, Қадырғали Қасымұлы Жалайыридің аса көрнекті еңбектерінің маңызы.

31. **Кіші және Орта жүздердің Ресей бодандығын қабылдауы, қазақ өлкесін әскери-казактік отарлау, оның салдарлары.**

Қойбағар Қобяковтың дипломатиялық миссиясы. Сейітқұл Қойдағұлов пен Құтлумбет Қоштаев басқарған хан Әбілқайыр елшілігі. Мырза Құтлу Мухаммад Тевкелев басқарған Ресей елшілігі. азаматтық мәселесі төңірегіндегі келіссөздердің барысы және түрлі саяси топтардың күресі. И.К. Кириловжобасы. Орынбор экспедициясының ұйымдастырылуы мен қызметі. Қазақ хандары мен Кіші және Орта жүздердің ықпалды сұлтандарынан ант қабылдау (XVIII ғ. 40 ж.). Орынбор губерниясының губернаторы И.И.Неплюевтің саясаты. Әбілқайыр мен Орынбор әкімшілігі арасындағы қарым-қатынастың шиеленісуі. 1740 жылдардың аяғында патша үкіметінің Әбілқайырмен келіссөздері. Әбілқайырдың өлімі. Хан билігін заңдастыру. Нұралы сұлтанды хандық лауазымға бекіту (1749 ж.13 сәуір).

1739-1741 жж. жоңғар-қазақ соғысы. Абылайдың Жоңғармен, Қытаймен, Ресеймен қарым-қатынастары. Абылай сұлтанның дипломатиялық өнері. Қытай мен Қазақстан арасындағы елшілік қарым-қатынастар. Қазақтар мен башқұрт көтерілісшілері.

32. **Абылай ханның мемлекеттік қызметі.**

Абылай хан (шын есімі Әбілмансұр) 1771 – 1781 жылдар аралығында билік құрған Қазақ хандығының 18-ші ханы. Қазақ Ордасының тарихындағы ең ұлы хандардың бірі. Арғы тегі Ақ Орданың негізін қалаған Орда Ежен ханнан бастау алады. Абылай онымен қоса Ұрыс хан, Барақ хан, Әз-Жәнібек хан сияқты билеушілердің тікелей ұрпағы. Тарихи деректерден Орта жүз жасақтары мен жоңғарлардың арасында 1730 жылы да, 1731 жылы да бірнеше үлкен ұрыстар болғаны белгілі. 1732 жылы жоңғарлардың 7 мыңнан астам әскері Орта жүздің шығыс шетіндегі ауылдарына шабуыл жасап, тегеурінді тойтарысқа тап болады. Абылайдың жиырма жасы 1733 жылға сәйкес келсе, дәл сол жылы қазақ пен қалмақ арасында үлкен майдан болғаны қытай деректерінде атап көрсетілген. XVIII ғасырдың 30-жылдарының аяғында Абылай есімі бізге белгілі құжаттарда Әбілмәмбет ханмен қатар аталады. Орыс тарихшысы А.И.Левшин: «1739 ж. Орта жүзде Сәмеке ханның орнына хан сайлаудан бұрын Әбілмәмбет пен Абылай екеуі бірдей хандық билік жүргізген»,- деп жазды. Ш.Уәлиханов та осы пікірді қолдайды.

33. **Кіші жүздегі Сырым Датұлы басқарған ұлт-азаттық қозғалыс (1783-1797жж.).**

Сырым Датұлы бастаған қазақтардың ұлт-азаттық қозғалысы — 1783—1797 жылдары Сырым Датұлының басқаруында болған Кіші жүзінің қазақтарының қозғалысы.

Емельян Пугачёв бастаған шаруалар көтерілісі басылғаннан кейін патша үкіметі Кіші жүз қазақтарының көшпелі қауымына отаршылдық езгіні күшейтіп жіберді.

Көтерілісті халыққа кеңінен танымал батыр Сырым Датұлы басқарды. Ол Кіші жүздің ішіндегі он екі ата Байұлы бірлестігінің байбақты руынан шыққан ірі тұлға болатын. XIX ғасырдың екінші жартысында өмір сүрген ағылшын журналисі Д.Ч. Бульжер былай деп жазды: «...Сырым батыр — жігерлі, терең ойлы, қайратты, батыл, тапқыр, айлалы ерекше тұлға. Көтерілісшілердің арасында сұлтандар тобынан шыққандар да бар еді. Мәселен, атақты батырдың жақын серіктерінің бірі Айшуақ сұлтанның ұлы Жантөре болды.

Көтерілісшілердің қойған ең басты талабы патша үкіметінің қазақ жерлерін тартып алуын тоқтату, сұлтандардың, ханның және олардың айнала төңірегіндегілердің озбырлығына тыйым салу болды.

34. **Бөкей хандығының құрылуы, оның саяси және экономикалық-әлеуметтік жағдайы.**

XIX ғасырдың бас кезінде Кіші жүз қазақтары өздерінің ата-қонысы Жайықтың оң жағына көшуге, жайылымдық жерлерін қайта алуға тырысты. Әкімшілік басқарылуы жағынан

отаршыл өкімет билігі мен қазақ халқының арасындағы қарым-қатынас елеулі түрде шиеленісе түсті.
Көтеріліске қатысушылар негізінен қазақ халқы еді. Бірақ олардың арасында орыстар мен башқұрт, өзбек, қарақалпақ, түрікмен, тіпті поляктар және басқа халық өкілдері де болды. Олардың кейбіреулері ханның ерекше сенімі мен құрметіне ие болып, жоғары лауазымды қызметтер атқарды. Мәселен, Кенесарының өзінің хатшысы бұрынғы орыс солдаты болды. Наурызбай сұлтанның атқосшысы да Николай Губин есімді орыс еді. Татар Әлім Ягудин Әскери кеңестің мүшесі болатын. Дипломатиялық қызметке ханның атынан өзбек Сейдаққожа Оспанов басшылық етті". Бұлардың бәрі де Кенесарыға жақсы ұйымдастырылған тәртіпті әскер құруына көмектесті және көтерілісшілерге өздерінің жеке тәжірибелерін үйретті.

38. **1867-1868 жж.реформалар. Патша өкіметінің Қазақстандағы отарлау билігінің нығаюы.**

Қазақстандағы 1867-1868 жылдардағы реформа патшалық Ресейдің отаршылдық саясатының маңызды бөлігінің бірі. Себебі, ол әкімшілік құрылыс, жер қатынастары, сот құрылысы, халыққа білім беру, дін мәселесі сияқты қазақ қоғамының шешуші салаларының бәрін қамтыған күрделі реформа болған еді. Қазақстанға әкімшілік басқару жүйесін енгізуді көздеген Патша үкіметінің алдына қойған басты мақсаты аймақтағы отаршылдық саясатын күшейту болған еді. Реформаның ең басты және негізгі міндеті – "қазақ даласын Ресейдің басқа бөліктерімен бірте-бірте қосып жіберу" еді. Сондықтан да Қазақстан аумағы облыстарға бөлініп, ал облыстар әкімшілік орталықтарына, қазақ даласымен байланыссыз жататын әр түрлі генерал-губернаторлықтарға бөлшектенеді.

39. **Торғай, Орал облыстарында және Маңғыстаудағы отарлауға қарсы көтерілістер (XIX ғ. 60-70 жж.).**

Патша үкіметі қазақ жерін өлшеусіз кесіп ала бастады. 1810 ж. Елек, Қурайлы өзендерінің бойынан 700 мың десятина жер, 1830 ж. Ор өзенінен Березовкаға дейін 7,5 млн десятина жер, Ор мен Құмақ өзендері бойындағы шабындықтарды және 1865 ж. Орал өкілдерінің оң жағалауынан қырға қарай 25 шақырым жер алынып, Орал, Орынбор казак-орыс әскерлеріне берілді. Аманқарағай, Наурызым ормандарын Орынбор әкімшілігі пайдаланды. 1851 ж. жайылымдық жерсіз қалған Кіші жүз шаруалары малының жартысы қырғынға ұшырады, Қазақтар тұзды (Елек, Тұзтөбе, ақжал), балықты (Шалқар, Қамыстысамар және т.б.) көлдер мен өзендерден (Есіл, Ор, Орал) ығыстырылды. Тек 1839-40 жылдары ғана 14 мың түйе, 15 мың пұт ет, 15 мың саржан киіз, 10 мың бас киім, қолғап алынды. Жергілікті әкімдер халық есебінен көлікпен, қаражатпен қамтамасыз етілді. Күйзеліске ұшыраған кедейлер топ-тобымен казак-орыс шептеріне, ірі қалаларға жалдануға кете бастады. 50 жылдары Орал казак-орыс шептерінде 20 мыңнан астам қазақ кедейлері жалданды

40. **Жетісуға ұйғырлар мен дүнгендердің қоныс аударылуы.**

XIX ғасырдың 70-80-жылдары патша үкіметінің бастамасы бойынша ұйғырлар мен дүнгендер Жетісу жеріне қоныс аудара бастады. Бұған дейін олар Қытайдың Іле өлкесінің аумағында тұрып келген еді. 1871 жылы Ресей әскерлері ол аймақты жаулап алды. Патша үкіметі өлке тұрғындарының отбасылық істеріне және мүліктің қарым-қатынастарына араласпау саясатын ұстанды. Олардың жергілікті өкімет органдары құрылды. Бірақ оларды патша әкімшілігі өз бақылауында ұстады. Жалпы жағдай едәуір тұрақтандырылғандай болды. Міне, осы кезде ұйғырлар мен дүнгендердің бұдан былайғы тағдыры туралы мәселе көтерілді. 1881 жылы екі империя арасында Санкт-Петербург бейбіт келісімшарты жасалды. Ұйғырлар мен дүнгендер бір жылдың ішінде Жетісу

этнограф, тарихшы, шежірешісі Мәшhүр Жүсіп Көпейұлы осы оқиғаға арнап «Қанды жексенбі» деген өлең жазды. Өлеңнің «Айқап» журналына жарияланғалы жатқанын сезіп қалған жергілікті отаршыл әкімшілік оны басып шығаруға тыйым салды. Верный, Перовск, Қазалы, Орал, Ақтөбе, Петропавл мен Семейде жұмысшылардың наразылық жиналыстары мен митингілері болып өтті. Саяси жағынан пісіп жетілмеген, көтеріліске әзірленбеген болатын. Жұмысшы табы енді ғана қалыптасып келе жатқан-ды. Оның үстіне, шет аймақтың ұлттық ерекшелігі де тежеуші әсерін тигізбей тұра алмады. Патшалық самодержавие мұнда еуропалық ұлт өкілдерінің ат төбеліндей аз жұмысшылары мен жаңадан қалыптасып келе жатқан қазақ жұмысшылары арасына от тастап, оларды бір-біріне қарсы қоюға тырысып бақты.

45. **Қазақ ұлттық зиялыларының қалыптасуы және оның мәдениет пен қоғамдық ойды дамытудағы рөлі (XX ғ. бас кезі).**

XIX ғасырдың екінші жартысы XX ғасырдың басында Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық және саяси дамуында болған өзгерістер қазақ халқының рухани өміріне терең әсер етті. Саяси, экономикалық экспансиямен қоса, құлдыққа салушылардың мәдениеті күштеп танылды.Патша өкіметінін кертартпа саясаты халыққа білім беру саласынан мейлінше айқын анғарыладыМәдениет тұрғысынан алғанда, дәуірдің жаңалыктары ең алдымен еуропалық өркениетті, жаңа құндылықтарды бастапқыда әлеуметтік үстем топ өкілдерінің, адамдардын шағын тобының меңгеруі орын алғанынан көрінді. Ұлттық зиялылардың қалыптасу жолы бірдей болған жоқ, күрделі және ұзаққа созылған үрдіс болды. Бұл жағдайдың халық шаруашылығында да, мәдениетте де мамандар санының өсуінен көрінгені күмәнсіз. Оның барысын отаршылдық режим жағдайлары, патша өкіметінің бағындырылған халық жөніндегі кемсітушілік саясаты тежеп отырды. Дегенмен XIX ғасырдың аяғы XX ғасырдың басы халықтың интеллектуалдық күштері дамуындағы жаңа кезен болып табылады.

46. **Қазақстан I-ші дүниежүзілік соғыс жылдарында (1914-1918 жж.).**

Бірінші дүниежүзілік соғыс Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуына қалай әсер етті. Бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде Қазақстан халқының өміріне қалай әсер етті. Бірінші дүниежүзілік соғыс Қазақстан экономикасын құлдырауға әкеп соқты. Ауыл шаруашылығында өлкедегі егіншілік облыстар бойынша біркелкі дамымады. Ол құнарлы жер көп болған, егіншілікпен оны жақсы меңгерген және орыстың қоныс аударушы шаруаларынан тәжірибе алған халық айналысқан аудандарда бәрінен де жақсы дамыды.

47. **1916 жылғы Торғай өңіріндегі ұлт-азаттық көтеріліс.**

1916 жылғы ұлт-азаттық көтеріліс. Торғай облысында. Үкімет пен жазалаушы күштердің әскери әрекеттерін күшейтетін шаралар. Жеңілістің себептері және көтерілістің тарихи маңызы. Қазақтың жаппай көшіп-қонуларының алғашқы толқыны. Қазақ интеллигенциясының 1916 жылғы көтерілісіне деген көзқарасы.

48. **1916 ж. Жетісу облысындағы ұлт-азаттық көтеріліс.**

1916 жылғы ұлт–азаттық көтерілістің аса ірі орталығы Жетісу болды. Жетісу облысында қарулы қарсыластық шілде-тамыз айларында жаппай қарқын алды. Шілденің 17 Жетісу мен Түркістан өлкесінде әскери жағдай жарияланды. Патша үкіметі мұнда ірі әскери күштерді жібере бастады. Қыркүйек, қазан айының басында жетісулық көтерілісшілер шегініп, Шығыс Түркістанға өтіп кетуге мәжбүр болды.

49. **1917 ж. Ақпан революциясы және оның Қазақстанның қоғамдық-саяси өміріне ықпалы.**

Уақытша үкіметтің құрылуы. Қазақстанда Кеңестердің ұйымдастырылуы. Уақытша үкіметтің Қазақстандағы саласы. Жер және ұлт мәселесі. Бұқараның әлеуметтік-саяси ынтасының өсуі. «Алаш», «Үш жүз» партияларының құрылуы және олардың бағдарламалары. Қазан төңкерісіне қоғамның әр түрлі топтарының көзқарасы.Төңкерістің әлеуметтік базасы мен қоғаушы күштеріне байланысты пікірлер. Қазақстанда кеңес өкіметін орнатудың ерекшелігі. Қазақ өлкесіндегі әлеуметтік-саяси ахуал. Екінші жалпықазақ съезі және оның шешімдері.

50. **"Алаш" партиясы және оның бағдарламасының жобасы.**

Қазақстанның ұлттық-мемлекеттік құрылыс проблемалары. 1917 ж. Олардың арасындағы көзқарас алшақтықтары. М. Тынышбаев, М. Шоқай құрған Түркістан немесе Қоқан Автономиясының тарихи тағдыры. Алаш автономиясының құрылуы. Ұлттық мәселелердің көтерілуі. Жер және ұлт мәселесі. Бұқараның әлеуметтік-саяси ынтасының өсуі. «Алаш», «Үш жүз» партияларының құрылуы және олардың бағдарламалары. 10 баптан тұратын Алаш партиясының бағдарламасы: жер, мемлекет қалпы және т.б. мәселелер.

51. **Қазақстанда Кеңес өкіметінің орнауы және оның мәдени, шаруашылық құрылыстағы алғашқы қадамдары.**

Қазақстандағы кеңестік биліктің құрылуы және экономикалық және мәдени құрылыстың алғашқы қадамдары. 1917 ж. Қазан - 1918 ж. Наурыз - Қазакстандағы кеңестік билік құру үдерісі. Кеңестік билік орнаған алғашқы аймақ.А. Жангелдин, С.Сейфуллин, С.Мендешев, П.Виноградов, Т.Бокин, А.Емельев, Розыбакиев, Масанчи және т.б. Қазақстандағы кеңестік биліктің құрылуының белсенді жақтаушылары болды.

52. **Алашорда үкіметінің және Түркістан автономиясының құрылуы және құлауы.**

Қазақ зиялылыларының ұлттық өкімет құру жолындағы іс-әрекеттері. «Алаш» қозғалысы және Екінші жалпы қазақ съезі. Қазақтардың Бүкілресейлік құрылтай жиналысындағы ұстанымдары. Алашорда өкіметінің кеңестік билікті қазақ мүддесіне бейімдеу әрекеті.Ұлттық идея, ұлттық мемлекеттіктің қалыптасу эволюциясы. Алаш қозғалысының көшбасшысы Ә.Н.Бөйкейхановтың тарихтағы ролі. Қоқан автономиясы-түркістандықтардың тәуелсіз мемлекет құруға талпынысы. Түркістан автономиясын құрудағы М.Шоқайдың ролі.

53. **Азамат соғысы жылдарындағы Қазақстан (1918-1920 жж.).**

Азаматтық қарсыласу жылдарындағы Қазақстан. Қазақ елі «ақтар» мен «қызылдардың» текетірес күрестерінің сахнасы. Алашорда үкіметінің қазақ әскери жасақтарының іс-қимылдары. Қазақ халқын таптық тұрғыдан екіге бөлу. Соғыс қимылдарының бүкіл қазақ өлкесін қамтуы. Азамат соғысының қазақтың дәстүрлі шаруашылығын күйзелтуі. «Әскери коммунизм» саясатының қазақ өлкесіндегі арандату әрекеттері.

54. **Қырғыз (Қазақ) АКСР-нің құрылуы және оның тарихи маңызы.**

Қырғыз (Қазақ) революциялық комитетінің ұлттық мемлекет құру идеясын күйретуі. Қырғыз (Қазақ) АСР-ның құрылуы – ұлттық мемлекет құру идеясын таптық негіздегі мемлекет құру идеясымен ауыстыру. Қырғыз (Қазақ) АКСР –нің территориялық аймағының «жоғарыдан» белгіленуі. Кеңестік тоталитарлық басқару жүйесінің негіздерінің қалануы

55. **Жаңа экономикалық саясат және оның Қазақстандағы ерекшеліктері.**
Қазақстандағы жаңа экономикалық саясат (ЖЭС). Оған көшудің әлеуметтік-экономикалық және саяси негіздері. ЖЭС-тің мазмұны және оны жүзеге асыру ерекшеліктері. Қазақстандағы аштыққа қарсы қазақ зиялыларының күресі. Жер-су реформасының мақсаты. Оны жүзеге асырудағы ауытқулар мен қателіктер.

56. **Қазақстандағы индустрияландыру және оның әлеуметтік-экономикалық салдарлары.**
Қазақстанды индустрияландырудың жолдары мен әдістеріне байланысты теориялық айтыстар. Қазақ қайраткерлерінің индустрияландыруға байланысты пікірлері. Қазақстанды индустрияландыру идеясының отаршылдық мазмұны.Теміржол құрлысы. Түріксіб. Ұлттық индустрия кадрларының қалыптасуы.

57. **Қазақстандағы күштеп ұжымдастыру, көшпелі және жартылай көшпелі шаруашылықтарды отырықшыландыру және оның зардаптары ауыр салдарлары.**
Бай қожалықтарын тәркілеу және оның әлеуметтік-экономикалық салдарлары. Ауыл шаруашылығын жаппай ұжымдастыруға көшу. Ұжымдастырудың әдістері, түрлері, қарқыны. Еріктілік пен заңдылық принциптерінің бұзылуы. Адам құқының тапталуы. Ауқатты шаруалар қожалығын тап ретінде жою. Көшпелі және жартылай көшпелі қазақ шаруалары қожалықтарын күшпен отырықшылыққа көшіру. Қазақтардың дәстүрлі шаруашылық жүйесінің күйреуі.

58. **Қазақстандағы 1929-1930жж. шаруалар көтерілістері.**
Меншіктен айыруға және күштеп ұжымдастыруға қарсы халық наразылығы мен көтерілістер – ұлт-азаттық қозғалыстар жалғасы. Көтерілістің шығу себебі, қозғаушы күштері және сипатына жаңаша көзқарас. Көтерілістің ауқымы, салдарлары, күшпен басылуы. Қазақстандағы 1929,1930,1931 жылғы көтерілістер. Тақтакөпір, Бостандық, Батпаққара, Созақ т.б. көтерілістер.

59. **1932-1933 жылдардағы Қазақстандағы ашаршылық және оның зардаптары.**
Қазақтардың шетелге ауа көшулері. Қазақтардың аштан қырылуы. Қазақ босқындарының қайғылы тағдыры. Аштықтың демографиялық салдарлары. 30-шы жылдардың екінші жартысындағы Қазақстанның ауыл шаруашылығындағы ауыр ахуал.

60. **Қазақ зиялыларының қуғын-сүргін жылдарындағы тағдыры.**
Сталиндік саяси қуғын – сүргін. Саяси қуғын-сүргіннің ұлттық рухымызды тұншықтырған тұстары. Кеңестік тоталитарлық жүйе. Кеңестік тоталитарлық қоғам ұлт мүддесін аяққа басу, ұлт рухын әлсірету мақсатында саясатының жүргізілуі. Репрессияға ұшыраған қазақ зиялыларының тағдыры. Алаш қайраткерлері.

61. **XX ғасырдың 20-30-шы жылдарындағы Қазақстанның қоғамдық-саяси өмірі.**
20-жылдардағы Қазақстандағы қоғамдық саяси өмір. Жаппай қуғын-сүргін жағдайға түсуі. «Ұлтшылдыққа айыптау» Осындай топтарды ұйымдастырды деген жаламен 20-жылдары С. Сейфуллин, С. Меңдешев, С. Қожанов, С. Садуақасов және т.б. адамдар айыпталды. 1928 жылдың соңында жалған айыптаумен «буржуазиялық ұлтшылдар» аталғандар. Елде бюрократиялық орталықтандырудың орын алуы және негізгі кезеңдері. Жеке адамға табыну идеологиясының орын алуы және оның зардаптары. 30-жылдардағы Қазақстандағы қоғамдық саяси өмір. Саяси қуғын-сүргіннің басталуы. Қазақстандағы ГУЛАГ. Қазақстандағы «Үлкен террор» Бюрократиялық орталықтандырудың орын алуы және негізгі кезеңдері. Жеке адамға табыну идеологиясының орын алуы және оның зардаптары.

62. **XX ғасырдың 20-30 жылдарындағы Қазақстанның мәдени өмірі.**
20-жылдардағы Қазақстандағы қоғамдық саяси өмір. Жаппай қуғын-сүргін жағдайға түсуі. «Ұлтшылдыққа айыптау» Осындай топтарды ұйымдастырды деген жаламен 20-жылдары С. Сейфуллин, С. Меңдешев, С. Қожанов, С. Садуақасов және т.б. адамдар айыпталды. 1928 жылдың соңында жалған айыптаумен «буржуазиялық ұлтшылдар» аталғандар. Елде бюрократиялық орталықтандырудың орын алуы және негізгі кезеңдері. Жеке адамға табыну идеологиясының орын алуы және оның зардаптары. 30-жылдардағы Қазақстандағы қоғамдық саяси өмір. Саяси қуғын-сүргіннің басталуы. Қазақстандағы ГУЛАГ. Қазақстандағы «Үлкен террор» Бюрократиялық орталықтандырудың орын алуы және негізгі кезеңдері. Жеке адамға табыну идеологиясының орын алуы және оның зардаптары.

63. **Қазақстандағы әлеуметтік-демографиялық өзгерістер және олардың салдарлары (XIX соңы – XX ғғ.).**
XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басындағы Қазақстанның әлеуметтік - демографиялық дамуы. Столыпиннің аграрлық реформасы. Бірінші дүние жүзілік соғыс. 1916 жылғы ұлт азаттық көтерілістің демографиялық дамуға әсері. Қазақтар арасындағы демографиялық жағдайдың нашарлауы. Қазақ халқы табиғи өсімінің төмен деңгейіне көшпелі тұрмыс салтының ауыр жағдайы, эпидемиялық аурулардың кең таралуы және медициналық қызмет көрсетудің болмауы. Балалар арасында өлім - жітімнің жоғары болуы

64. **Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Қазақстан.Қазақстан – майдан арсеналы.**
Фашистік-милитаристік топтардың билікке келуі, әлемдік үстемдікке ұмтылуы КСРО-ның соғысқа жол бермеу бағытындағы шаралары. Англия мен Францияның ұстанған саясаты. Фашистік Германияның КСРО-ға басып кіруі, куштердің ара салмағы,экономикалық потенциялдары. Соғыстың алғашқы кезіндегі сәтсіздіктер, оның себептері. Соғыс қаупі төнген аймақтардағы өндіріс орындарын Шығысқа көшіру. Елдің экономикасын соғыс мудесіне бейімдеу. Антифашистік митинглер. КСРО жоғарғы кеңесінің жаппай мобилизациялау туралы жарлығы. Азаматтардың жалпығы бірдей әскери өнерге үйрету, армияға резервтер даярлау. Әуе және химиялық шабуылдан қорғану, әскери ойындар өткізу. Ұлы Отан соғысы майдандарындағы қазақстандықтар. Қазақстанда әскери құрамаларды жасақтау және олардың шешуші шайқастарға қатысуы. Қазақстандықтардың партизан отрядтарына және қарсыласу қозғалысына қатысуы. Қазақстан – майдан арсеналы

65. **1941-1945 жж. соғыс майдандарындағы қазақстандықтардың ерліктері.**
Соғыс жылдары Қазақстанда 12 атқыштар және 4 атты әскер дивизиясы, 7 атқыштар бригадасы және 50-ге жуық жеке полктер мен батальондардың жасақталып, майданға аттандырылуы. Қазақстан территориясында жасақталған әскери құрылымдар соғыстың алғашқы күндерінен бастап жаумен ерлікпен шайқасуы. Москва түбіндегі шайқаста қазақстандықтардың, 28 панфиловшылардың жауға қарсы асқан ерлік көрсетуі. Сталинград, Ленинград шайқастары. Ұлы Отан соғысының батырлары.

66. **Ұлы Отан соғысынан кейінгі жылдардағы Қазақстанның қоғамдық-саяси өмірі және ауылшаруашылығымен өнеркәсібінің дамуы (1946 - 1953 жж.).**
Соғыстан кейін республика экономикасын қайта құру. Жеңіл және тамақ өнеркәсібінің дамуы. Көлік жүйесі кеңеюі. Байланыс ісінің жақсартылуы. Ауыл шаруашылығы. Колхозшылардың еркін жүріп-тұруын шектейтін соғысқа дейінгі нормалардың сақталуы.

Халықтың әлеуметтік жағдайы. Кеңес өкіметінің еңбекшілердің әлеуметтік жағдайларын жақсарту шаралары. Бекмаханов ісі.

67. **Қазақстанда тың және тыңайған жерлерді игеру және оның әлеуметтік-экономикалық салдарлары.**

Ауыл шаруашылығы. Тың жерлер игерілген аймақтар. Тың игерудің пайдасы. Тың игеру жылдарында Қазақстан көп ұлтты республикаға айналуы Тың игерудің салдары. Мал шаруашылығы дамуының артта қалуы. Экологиялық жағдайының нашарлауы.

68. **1965-1985 жж. Қазақстан мәдениеті мен ғылымы.**

Ғылыми-техникалақ прогрестің өндірісіне енгізіле бастауы. Тау-кен өндірісін механикаландыру және оның нәтижелері. Мұнай өндіру саласына прогресивті тәсілдерді енгізу. Кәсіп орындарды жаңа техника мен прогрессивті технологиямен жабдықтау, және бұл бағыттағы кедергілер мен қателіктер. Өндірісті басқарудың салалық принциптеріне қайта көшу оның тиімді жақтары. Кәсіпорындардың шаруашылық-есеп жүйесіне көшуі. Реформаның аяқталмай қалуы,оның себептері. Қазақстанда тың және тыңайған жерлерді игеру экономиканы экстенцивтендіру бағытының жалғасы.

Аграрлық салаға қаржыны көптеп бөлу, селоның әлеуметтік мәселелерін шешу, шаруашылық есепті енгізу, ауылшаруашылық өнімдерінің сатып алу бағасын арттыру шаралары. Мал шаруашылығының дамуы. Мал шаруашылығын өнеркәсіптік негізге көшіру. Ауыл шаруашылығындағы келеңсіз жағдайлар.

69. **«Тоқырау жылдарындағы» (XX ғ. 70-80 жж.) Қазақстаның қоғамдық-саяси, экономикалық және әлеуметтік өмірі.**

Шартты түрде тоқырау жылдары деп аталып жүрген кезең 1960 жылдардың ортасынан бастап, 1980 жылдардың ортасына дейінгі мерзімді қамтиды. Бұл кезеңде социалистік бағдардағы мемлекеттер арасында жетекші рөл аткарып келген Кеңес Одағының ықпалы бұрынғыға қарағанда солғындады. Жыл өткен сайын КОКП-ның халықаралықаренадағы беделі түсіп, дүниежүзілік арандатушы фактор кейпінде көріне бастады. Югославия, КХДР, ҚХР, сол кезде социалистік бағдарға бейім болған Египет тектес мемлекеттер КСРО-дан іргесін аулақтатып әкетті. Қоғамдық- әлеуметтік даму барысында тоқырау белгілері айқынырақ біліне бастағандықтан, КСРО-ға ең жакын деген мемлекеттерде де социализмнің кеңестік жолынан бас тартуға бейім күштер байқалды. Қоғамның саяси өмірі. 70-жылдардың бас кезі жаңашыл үрдістердің едәуір әлсіреуімен, қоғамдық құрылыс принциптері мен формаларының тоқырауға ұшырауымен ерекшеленеді. Саяси өмір принциптеріне түзетулер енгізген мұндай бетбұрыстың пайда болуы ең алдымен 1968 жылдың тамыз айында бес ел әскерлерінің Чехословакия жеріне енгізілуіне байланысты болатын. Өйткені дәл осы елде партияны жаңартуға, қатып-семген қоғамдық жүйені өзгертуге , нарықтық қатынастар орнату жолымен экономикалық реформалар жүргізуге бағытталған барынша ауқымды ұмтылыстар орын алған еді.Шынтуайттап келгенде , онда социализмнің «сталиндік», «кеңестік» нұсқасын жою және демократиялық қоғам орнату туралы мәселе көтерілді.

70. **М.Горбачевтің реформалары кезеңіндегі Қазақстан (1985-1991 жж.).**

КОКП басқарушылық әкімшілік рөлі мен М.С. Горбачевтың демократиялық, реформаторлық қызметі мен қарама-қайшылықтары. Жариялылық пен демократия шеңберіндегі Одақтас республикаларда қалыптасқан ұлттық қақтығыстар. Экономикалық дағдарыс. КСРО басқарма-әкімшілік жүйесін демократиялық әдістермен қайта құру ұмтылыстары. Елді басқарудағы көзге көрінетін өзгерістер және реформаторлық бағыттың басымдылығы. «Қайта құру» және «жариялылық» елдің экономикасына

ықпалы. Одақтас басқарма жүйесіндегі жеке мемлекеттік кәсіп орындарын ұлттық республикаларды қайтару.

71. **1986 ж. Желтоқсан оқиғасы: себептері мен сипаты.**
1986 жылғы 16 желтоқсан күні болып өткен Қазақстан Коммунистік партиясы Орталық Комитетінің кезектен тыс Пленумы. Д.А. Қонаевтың қызметінен босатылуы. 17-18 желтоқсанда Алматыда болған оқиғалар, олардың басқа қалаларға әсері. Алматы қаласындағы басталған Желтоқсан оқиғасының себептері, басталуға түрткі болған себеп. Көтерілістің сипаты, қозғаушы күштері. Желтоқсан көтерілісінің салдары. Желтоқсан көтерілісінің Қайрат Рысқұлбеков және басқа да жас батырлары. Желтоқсан көтерілісінің тарихи маңызы. 1989 жылғы Жаңаөзен қаласындағы оқиға.

72. **КСРО-ның ыдырауы. ТМД-ның құрылуы.**
1991 жылы 8 желтоқсанда РСФСР, Украина, Белеорусь басшылары Минск қаласында кездесуі. Беловеж келесімі. 1991 жылы 13 желтоқсанда Қазақстан, Өзбекстан, Қырғызстан, Түркіменстан, Тәжікстан басшылары Ашхабадта бас қосуы. КСРО-ның құлауының басты себептері. ТМД-ның құрылуы. 1991 жылы 21 желтоқсандағы келісім. Алматы кездесуі кезінде келісілген мәселелердің аса бір маңыздысы – ядролық қаруға қатысты бірлескен шара жөніндегі келісім сөз.

73. **Қазақстанның мемлекеттік тәуелсіздігін алуы.**
Қазақстанда ұлттық сананың өсуі. Алаш қозғалысының қайраткерлерін ресми түрде ақтау. Жаңа қоғамдық ұйымдар мен партиялардың құрылуы. Қазақ КСР Жоғары Кеңестің Сайлауы. Қазақстанның тәуелсіздігін жариялауы. Президент институтын енгізу және тұңғыш Президентін сайлау. «Тіл туралы Заң» қабылдау және оның маңызы. Қазақ КСР мемлекеттік егемендігі туралы Декларациясы. Қазақстан Республикасының мемлекеттік құрылымы. Қазақстан Республикасының экономикалық және қоғамдық-саяси дамуы. Қазақстан Республикасының сыртқы саясаты мен мәдениеті. Мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатының қалыптасуы. Тәуелсіздік тұғыры – «Казақстандық жол – 2050» ақырғы мақсат – Мәңгілік ел болу.

74. **Қазақстандағы экологиялық мәселелер. "Невада-Семей" қозғалысы.**
1989 жылы антиядролық қозғалыстар. О. Сүлейменовтың 1989 жылы 28 ақпанда ядролық сынаққа қарсы «Невада-Семей» антиядролық қозғалысын құру туралы үндеуі. 1991 жылы Семей қаласында өткен митинг. Семей ядролық полигонында ядролық сынақтарды тоқтатуға қол жеткізлуі. Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Семей полигонын жабу туралы Жарлығы.

75. **Тәуелсіздік алғаннан кейінгі жылдардағы экономикалық қайта құрулар және нарыққа көшудің қиындықтары.**
1989 жылы антиядролық қозғалыстар. О. Сүлейменовтың 1989 жылы 28 ақпанда ядролық сынаққа қарсы «Невада-Семей» антиядролық қозғалысын құру туралы үндеуі. 1991 жылы Семей қаласында өткен митинг. Семей ядролық полигонында ядролық сынақтарды тоқтатуға қол жеткізлуі. Қазақстан Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Семей полигонын жабу туралы Жарлығы.

76. **Қазақстанның БҰҰ-на мүше болуы. Тәуелсіз Қазақстанның сыртқы саясатының қалыптасуы.**
Қазақстан Республикасының БҰҰ-на мүше болуы мақсаты. Қазақстан Республикасының БҰҰ-на қабылдануы. Бас Ассамблеяның 47-сессиясында болған ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың БҰҰ сөйлеген сөзі. Қазақстан Республикасының сыртқы саяси қызметінде

негізгі бағыттары. Қазақстанның БҰҰ халықаралық ұйым қызметіне қатысу принциптері. Қазақстан Республикасының БҰҰ-на мүше болуы маңызы.

77. **1995ж. Қазақстан Республикасының Конституциясы, негізгі мазмұны.**
Қазақстан Республикасының Конституциясы. 1995 жылы 30 тамыз күні жалпыхалықтық Референдум. Конституция құрылымы. Конституция тараулары, бапртары. Қазақстан Республикасы Конституциясының бөлімдері. Конституцияның негізгі тұжырымдары. Қазақстан Республикасының Конституциясына енгізілген өзгертулер мен түзетулер.

78. **Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері.**
«Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздері туралы» Конституциялық Заң 2007 жылы 4 маусымда қабылданды. Осы Заңға сәйкес жыл сайын 4 маусым Қазақстан Республикасында Мемлекеттік рәміздер күні ретінде мерекеленеді. Мемлекеттік рәміздер – бұл кез келген мемлекеттің егемендігі мен біртұтастығын бейнелейтін, оның ажырағысыз атрибуттарының бірі. Қазақстан Республикасында Мемлекеттік ту, Мемлекеттік елтаңба және Мемлекеттік гимн мемлекеттік рәміздер болып табылады.

79. **Қазіргі Қазақстанның әкімшілік – территориялық құрылымы және географиялық жағдайы.**
Қытай Халық Республикасымен мемлекеттік шекараны халықаралық-құқықтық ресімдеу Қазақстан Республикасының, Қырғызстан Республикасының, Ресей Федерациясының және Тәжікстан Республикасының үкіметтері арасындағы Қытай Халық Республикасымен шекаралық мәселелер бойынша келіссөздер туралы 1992 жылғы 8 қыркүйектегі келісімге сәйкес, 1992 жылы КСРО Үкіметтік делегациясының орнына ҚХР-мен келіссөздер жүргізу үшін Қазақстан Республикасы, Қырғызстан Республикасы, Ресей Федерациясы және Тәжікстан Республикасы үкіметтерінің Бірлескен делегациясы құрылды. 1991 жылға дейін Қытаймен келіссөздерді ҚХР-мен шекаралас одақтас республикалар өкілдерінің қатысуымен құрылған кеңестік үкіметтік делегация жүргізді. Қытаймен мемлекеттік шекараны демаркациялау процесін Қазақстан Республикасы мен Қытай Халық Республикасы арасындағы Қазақстан-Қытай мемлекеттік шекарасы туралы 1994 жылғы 26 сәуірдегі келісімнің 4-бабына сәйкес екі елдің Үкіметтерімен құрылған Қазақстан-Қытай бірлескен демаркациялық комиссиясы жүргізді.Қазақстан-Өзбек мемлекттік шекарасы Қазақстан-Өзбек мемлекеттік шекарасын делимитациялау процесі 2000-2002 жылдар аралығында өтті.

80. **Тәуелсіздік алғаннан кейінгі жылдардағы Қазақстанның қоғамдық-саяси және әлеуметтік дамуы.**
Қайта құру жағдайында Қазақстанның қоғамдық ұйымдарында да сапалық жаңа өзгерістер іске асу. 1991 жылы қазан айында Қазақстан комсомолының кезектен тыс XYIII съезі болып өтті. Съезд делегаттары республика комсомолын Қазақстанның жастар одағына ауыстыру жөнінде шешім қабылдады. Оның алдында республика жастарының құқықтары мен мүдделерін қорғау міндеті қойылды. Осы кезде кәсіподақтың жергілікті, әсіресе, бастауыш ұйымдарының рөлін көтеруге ерекше мән берілді. Олар өздерінің мүшелерінен жиналған қаржыларды ұйым қажетіне жұмсауға толық ерік алды. Қазақстан Орталық кәсіподақ комитеті және облыстық кәсіподақ комитеттері салалы кәсіподақ Кеңестері болып қайтадан құрылды.

81. **Қазақстан халықтарының Ассамблеясы. Ұлттық мәдени орталықтар.**
1995 жылғы 1 наурызда Қазақстан Республикасының Президентінің Жарлығымен құрылған Мемлекет басшысы жанындағы консультативті-кеңесші орган. Ел Президенті Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясын құру идеясын алғаш рет 1992 жылы Тәуелсіздіктің бірінші жылына арналған Қазақстан халқының бірінші форумында жариялады.

Осы жылдар ішінде Қазақстан халқы Ассамблеясының институционалдық құрылымы нығайып, қоғамды ұйыстырушы әлеуеті толысты, ол халық дипломатиясының маңызды күретамырына айналуда. Бүгінде Ассамблея ел Президенті Төрағалық ететін конституциялық орган болып табылады.

82. **ҚР Президентінің "Қазақстан - 2030" Үндеуінің стратегиялық мақсаты, міндеттері, маңызы.**
Қазақстан-2030 Стратегиясы– ел дамуының 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған стратегиялық бағдарламасы. 1997 жылы 1 қазанда қабылданған. Президент Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдаған арнауында баяндалған. Стратегияда көзделген мақсат – ұлттық бірлікке, әлеуметтік әділеттілікке, бүкіл жұртшылықтың экономикалық әл-ауқатын жақсартуға қол жеткізу үшін тәуелсіз, гүлденген және саяси тұрақты Қазақстан мемлекетін орнату. Осы мақсатқа орай мынандай ұзақ мерзімді негізгі бағыттар бөліп көрсетілді: ұлттық қауіпсіздік, ішкі саясаттың орнықтылығы және қоғамның шоғырлануы, шетелдік инвестициялар мен ішкі жинақ қаражаттың деңгейі жоғары болатын ашық нарықтық экономика негізінде экономикалық өрлеу, Қазақстандықтардың денсаулығы, білім алуы және игілі, Энергетикалық қорлар, Инфрақұрылым, Кәсіпқой мемлекет.

83. **Тәуелсіздік жылдарындағы Қазақстандағы мәдениеттің дамуы**
Білім және ғылым жүйелеріндегіреформалар. «Болашақ» бағдарламасы. Денсаулық сақтау ісінің нарықтық экономика жағдайына көшуі.

«Мәдени мұра», «Тарих толқынында»мемлекеттік бағдарламалары: мақсаты мен негізгі кезеңдері. Мемлекеттік тілде гуманитарлық білім қорын құру.«Мәңгілік ел» идеясының негіздері. Тарихи сананы жаңғырту.

Тәуелсіз Қазақстанның конфессионалдық саясаты. Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съездері. «Ұлы даланың жеті қыры».

84. **Қазіргі кезеңдегі Қазақстандағы тіл мәселесі. ҚР Конституциясының 7-бабының маңызы мен мәні.**
Қазақ тілінің мәртебесін жүзеге асыруға елеулі ықпал еткен фактор оның мемлекеттік мәртебесінің Қазақстан Республикасының 1993 жылғы қаңтарда қабылданған Негізгі Заңы – Конституциясында нақтылануы болды. Онда «Қазақстан Республикасында мемлекеттік тіл – қазақ тілі» деп танылды. Бұл бап Қазақстан Республикасының жаңадан қабылданған 1995 жылғы Конституциясында да қайталанды.

Тәуелсіздікке қол жеткізген алғашқы жылдары алда тұрған басты міндеттердің бірі мемлекеттік тілдің беделін, оны білу әрбір азаматтың өмірлік қажетіне айналатындай, қазақстандық патриотизмнің құрамды бөлігі болатындай деңгейге көтеру қажет.

85. **«Қазақстан – 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты.**
«Қазақстан – 2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» ҚР Президенті-Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы.«Қазақстан жолы-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Елбасы идеялары – ұлттық құндылық. Тәуелсіздіктің тұғыры – «Елбасының Қазақстан жолы», ал түпкілікті мақсат – Мәңгілік ел болу. Қазақстан Президенті Нурсултан

Назарбаевтың «Ұлт жоспары – қазақстандық арманға жол» мақаласы - қазақстандықтар үшін қуатты іс-әрекет көзі және болашаққа ынталандырушы.

86. **Білім және ғылым жүйелеріндегі реформалар. «Болашақ» бағдарламасы.**
«Болашақ» халықаралық стипендиясы – азаматтардың магистр, философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесін алуы үшін жетекші шетелдік жоғары оқу орындарының күндізгі бөлімінде білім алуы, резидентурада оқуы немесе Шетелдерде кадрлар даярлау жөніндегі республикалық комиссия санаттарын айқындайтын жұмыскерлердің шетелдік ұйымдарда тағылымдамадан өтуі үшін Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайтын стипендия. 1993 жылы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Жарлығымен құрылған. «Болашақ» халықаралық стипендиясы түлектердің табысты мансаптық өсуі мен кәсіби өзін-өзі қалыптастыруының өзіндік кепіліне айналды.

87. **Қазақстан Республикасы Президенті Қ.Ж. Тоқаевтың «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаласының тарихи маңызы.**
«Қазақтың жері ешбір шетелдіктің меншігіне берілмейді, ешқашан сатылмайды». Мемлекет басшысының «Egemen Qazaqstan» газетінде жарияланған мақаласында қоғамды мазалап жүрген жер мәселесі бойынша тағы бір мәрте нақты жауап берілді. «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» деп аталатын мақалада Қасым-Жомарт Тоқаев егемендігіміз бен елдігіміздің тірегі болатын басты бағыттарға тоқталып, іргеміздің берік болуы үшін қажет шараларды да айқындап берді. Тәуелсіздіктің 30 жылдығына қадам басқан Қазақстан үшін бұл он екі ай толымды істерге толы болуы тиіс. Президент мақаласының алғашқы бөлімі «Бағдар мен белес» деп аталып, онда осы күнге дейін елімізде атқарылған дүние сараланады. Алғашқы онжылдықта Қазақстан іргетасын қаласа, екіншісінде керегесін кеңейтіп, тарихын түгендеуге, шекарасын шегендеп, инфрақұрылымдық жобаларға баса мән берді. Үшінші онжылдықта еліміз индустриялық-инновациялық даму жолын таңдады. Ал алдағы төртінші онжылдықтағы міндет – қуатты елдің иесі және кемел қалық болу, - дейді Қасым-Жомарт Кемелұлы.

88. **«Қаңтар оқиғасы». Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Ж. Тоқаевтың «Жаңа Қазақстан: жаңару мен жаңғыру жолы» атты Жолдауының мәні мен маңызы.**
2022 жылдың қаңтар айындағы елімізегі саяси оқиғалар. Жолдаудың мән маңызы айрықша. Оның арқалайтын жүгі бір жылмен шектелмейді, ауқымы кең, мазмұны да бөлек. Біз алдымызға биік мақсаттар қойып отырмыз. Өздеріңізбен бірге Жаңа Қазақстанды құруға кірістік.

89. **«Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы: мақсаты мен негізгі кезеңдері.**
«Мәдени мұра» Мемлекеттік бағдарламасы мәдениетке деген мемлекеттік қозғалысын анықтаған рухани және білім беру істерінің даму саласындағы негізгі құжат, стратегиялық ұлттық жоба болып кетті. Мұншалықты үлкен жобаны іске асыруды ТМД елдерінің ішінде алғаш бастаған Қазақстан. «Мәдени мұраның» мақсаты – тарих пен мәдениеттің жаңа ескерткіштерін ашу, ұлттық мәдениет үшін айрықша маңызы бар айтарлықтай тарихи-мәдени ескерткіштерді консервациялау, қалпына келтіру және қайта жасау; мәдени мұраның, оның ішінде ауыз әдебиетін, дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарды зерделеудің біртұтас жүйесін жасау; әлемдік ғылыми ой-сананың, мәдениет пен әдебиеттің үздік жетістіктері базасында гуманитарлық білім берудің мемлекеттік тілдегі толыққанды қорын жасау, шет елде Қазақстанның мәдени мұрасын үгіттеу. Бағдарлама бірнеше бағыттар бойынша іске асады: ұлттық мәдениетке ерекше маңызы бар тарихи-мәдени және сәулет ескерткіштерін қалпына келтіру; археологиялық зерттеулер; қазақ

халқының мәдени мұрасы саласындағы ғылыми жұмыстар; ұлттық әдебиет пен жазулар тәжірибесін ортақтастыру, кеңейтілген бейне және жұмыс қатарларын құру.

90. **Пандемиядан кейінгі кезеңдегі экономикалық даму. 2025 жылға дейінгі «ұлттық даму жоспары». Ұлттық жобалар.**

Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Ұлттық даму жоспарын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарының күші жойылды деп тану туралы. 1. Қоса беріліп отырған Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі аумақтық даму жоспары бекітілсін. 2. Қазақстан Республикасының Үкіметі, орталық және жергілікті атқарушы органдар, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін мемлекеттік органдар, ұлттық басқарушы холдингтер, ұлттық холдинг пен ұлттық компаниялар өз қызметінде осы Жарлықты басшылыққа алсын және оны іске асыру бойынша қажетті шараларды қабылдасын. 3. "Елді аумақтық-кеңістікте дамытудың 2030 жылға дейінгі болжамды схемасын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 9 қазандағы № 185 Жарлығының күші жойылды деп танылсын. 4. Осы Жарлықтың орындалуын бақылау Қазақстан Республикасы Президентінің Әкімшілігіне жүктелсін. 5. Осы Жарлық қол қойылған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Әдебиеттер тізімі

1. Ювал Hoah Харари. Sapiens Адамзаттың қысқаша тарихы Алматы, 2018.- 368 бет.
2. Аминов Т.М. Современная история Казахстана Учебник Алматы 2017 Абдурахманов, Н.А.
3. Қазақстан тарихы [Мәтін]: Оқу құралы / Н.А. Абдурахманов.- Алматы: Эверо, 2014.- 496б. Тургараева, Г.М.
4. История Казахстана [Текст]: Учебник / Г.М. Тургараева.- Алматы: CyberSmith, 2016.- 440с.
5. Алаш қозғалысы. Құжаттар мен материалдар жинағы. Желтоқсан 1917ж. - мамыр 1920ж.
6. Движение алаш. Сборник документов и материалов. Декабрь 1917г.- май 1920г. 2-том.- Алматы: Алаш, 2015.- 496бет.
7. Бимаканова, З.Ш. Қазақстанныҥ қазіргі заман тарихы[Мәтін]: Оқу құралы / З.Ш. Бимаканова.- Алматы: ЖҚ Отан, 2015.- 124б.
8. Стивен Р. Кови. Жасампаз жандардың 7 дағдысы. Тұлғаны дамытудың тегеурінді тетіктері. – Астана – 2018. 352 бет.
9. Козыбаев М.К. Тоталитарный социализм: реальность и последствия / М.К. Козыбаев, К.С. Алдажуманов.- Алматы, 1997.- 28с.
10. Қазақ қалай аштыққа ұшырады: Қасіретті жылдар хаттары.- Алматы: Қазақ университеті, 1991.- 208б.
11. Қойгелдиев М. Тарих тағлымы не дейді? / М. Қойгелдиев, Т. Омарбеков.- Алматы: Ана тілі, 1993.- 208б.
12. Нұрпейсов К. Алаш һәм Алашорда / К. Нұрпейсов.- Алматы: Ататек, 1995.- 256 бет.
13. Омарбеков Т. 20-30-жылдардағы Қазақстан қасіреті: Көмекші оқу құралы / Т. Омарбеков.- Алматы: Санат, 1997.- 320 бет.
14. Омарбеков Т. Қазақстан тарихына және арихнамасына ұлттық көзқарас / Т. Омарбеков, Ш. Омарбеков.- Алматы: Қазақ университеті, 2004.- 388 бет.
15. Атабаев Қ. Қазақстан тарихының деректанулық негіздері: Оқу құралы / Қ. Атабаев. - Алматы: Қазақ университеті, 2002.- 302 бет.
16. Бекмаханов Ермұқан туралы естеліктер / Құраст. Халима Адамбекқызы.- Алматы: Білім, 2005.- 224бет.
17. Козыбаев М.К. История и современность / М.К. Козыбаев.- Алма-Ата: Ғылым, 1991.-254с.
18. Қазақ диаспорасы: бүгіні мен ертеңі. Казахская диаспора: настоящее и будущее.- Астана: Елорда, 2005.- 352тг.
19. Қазақ елінің ұлы ғұламалар.- Алматы, 1998.- 12б.
20. Қозыбаев М.К. Жауды шаптым ту байлап / М.К Қозыбаев.- Алматы: Қазақстан, 1994.-192б.
21. Қозыбақова Ф.А. Қазақ байларын тәркілеу тарихынан: Көмекші оқу құралы Ф.А.Қозыбақова.- Алматы: Қазақ университеті, 1998.- 200бет.

22. Қойгелдиев М. Жетісудағы Ресей билігі (XIXғ. - 1917ж.) / М. Қойгелдиев.- Астана: Елорда, 2004.- 216бет.
23. Қонаев Д. Ақиқаттан аттауға болмайды: Естелік эссе / Д. Қонаев; Ауд. С.Ж.Әбдірайымұлы.- Алматы: Санат, 1994.- 512б.
24. Қоңыратбаев О. Тұрар Рысқұлов: Қоғамдық-саяси және мемелекеттік қызметі.
25. Түркістан кезеңі / О. Қоңыратбаев.- Алматы: Қазақстан, 1994.- 448б.
26. Қонысұлы К. Ел мен жер / К. Қонысұлы.- Алматы: Дәуір, 1999.- 96б.
27. Қозыбаев М.Қ. Өркениет және ұлт / М.Қ. Қозыбаев.- Алматы: Сөздік-Словарь, 2001.- 369бет.
28. Аманжолов К.Р. Қазақстан тарихының дәрістер курсы. 1 кітап. Ежелгі заманнан
29. 1917 жылғы Қазан төңкерісіне дейін / К.Р. Аманжолов.- Алматы: Білім, 2004.- 392бет.
30. Modern History of Kazakhstan [Текст]: Textbook / Т.М. Аминов.- Almaty: Bastau, 2017.- 416p.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша
мемлекеттік емтихан сұрақтары

1.Қазақстан тарихы курсы: мақсаты мен міндеттері, пәнді оқып үйренудің негізгі деректері.
2.Тас ғасыры дәуіріндегі Қазақстандағы алғашқы адамдардың тұрақтары.
3.Қола дәуіріндегі Қазақстан. Андронов мәдениеті.
4.Сақтар туралы деректер. Сақ тайпаларының орналасу территориясы, шаруашылығы, әлеуметтік құрылысы, мәдениеті.
5.Ғұндар мен Үйсіндер мемлекеттері туралы деректер, олардың саяси тарихы, шаруашылығы және әлеуметтік құрылысы.
6.Қаңлылар туралы жазба деректер, олардың территориясы, саяси тарихы, шаруашылығы.
7.Түрік және Батыс Түрік қағандықтары.
8.Түргеш және Қарлұқ қағандықтары.
9.Қарахандықтар мемлекеті.
10.Оғыздар: саяси тарихы, этникалық құрылымы, шаруашылығы және тұрмысы, әлеуметтік құрылысы.
11.Қимақтар мемлекеті: орналасу аумағы, шаруашылығы және әлеуметтік құрылысы.
12.Қыпшақ хандығы (XI ғ. басы –1219 ж.).
13.“Ұлы Жібек жолы” және Қазақстанның көне қалалары.
14.ҚазақстанныңVI-XIIIғғ. мәдениеті.
15.Қазақстан өлкесін моңғолдардың жаулап алуы. Ұлыстардың құрылуы.
16.Алтын Орда құрамындағы Қазақстан: саяси және мемлекеттік құрылысы.
17.XIV-XVғасырдың I-жартысындағы Ақ Орда.
18.XIV-XVI ғасырдың бас кезіндегі Ноғай ордасының саяси тарихы мен этникалық құрамы.
19.Моғолстан мемлекеті және Әмір Темірдің Қазақстан жеріне басқыншылық жорықтары.
20.XIII-XV ғасырдың бас кезіндегі Қазақстан мәдениеті.
21.Қазақ хандығының құрылуы.
22.Қазақ халқының қалыптасуы және “қазақ” этнонимі.
23.Қасым, Хақназар хандар тұсындағы Қазақхандығының нығаюы.
24.Тәуекел, Есім хандартұсындағы Қазақ хандығының Орта Азия және Сыр бойындағы қалалар үшін күресі.
25.Этно аймақтық бірлестіктер – жүздердің пайда болуы, олардың территориясы мен этникалық құрамы.
26.XVI-XVIII ғасырдың бас кезіндегі қазақ халқының шаруашылығы.
27.“Ақтабан шұбырынды, алқакөл сұлама”. Қазақ халқының жоңғарларға қарсы тәуелсіздік жолындағы күресі.
28.XVI-XVIIIғғ. бас кезіндегі қазақ қоғамының әлеуметтік құрылымы.
29.“Жеті-жарғы” – XYII ғасырдағы қазақтардың құқықтық ескерткіші.
30.XVI-XVIII ғасырдың бас кезіндегі қазақ халқының мәдениеті.
31.Кіші және Орта жүздердің Ресей бодандығын қабылдауы, қазақ өлкесін әскери-казактік отарлау, оның салдарлары.
32.Абылай ханның мемлекеттік қызметі.
33.Кіші жүздегі Сырым Датұлы басқарған ұлт-азаттық қозғалыс (1783-1797жж.).
34.Бөкей хандығының құрылуы, оның саяси және экономикалық-әлеуметтік жағдайы.
35.1822-1824 жж. Патша өкіметінің Қазақстандағы әкімшілік-территориялық реформалары.
36.Исатай Тайманұлы және Махамбет Өтемісұлы бастаған шаруалар көтерілісі.
37.Кенесары Қасымұлы бастаған ұлт-азаттық қозғалыс (1837-1847жж.).
38.1867-1868жж.реформалар. Патша өкіметінің Қазақстандағы отарлау билігінің нығаюы.
39.Торғай, Орал облыстарында және Маңғыстаудағы отарлауға қарсы көтерілістер (XIX ғ. 60-70 жж.).
40.Жетісуға ұйғырлар мен дүнгендердің қоныс аударылуы.
41.XIX-XX ғғ. бас кезіндегі Қазақстанның мәдени дамуы.

42.Қазақстанға орыс шаруаларының қоныс аударылуы және оның салдарлары (XIX ғ.соңы – XXғ. бас кезі).
43.Қазақстанға капиталистік қатынастардың енуі: сипаты мен ерекшеліктері.
44.1905-1907 1-орыс революциясы және оның Қазақстанға әсері.
45.Қазақ ұлттық зиялыларының қалыптасуы және оның мәдениет пен қоғамдық ойды дамытудағы рөлі (XX ғ. бас кезі).
46.Қазақстан І-ші дүниежүзілік соғыс жылдарында (1914-1918 жж.).
47.1916 жылғы Торғай өңіріндегі ұлт-азаттық көтеріліс.
48.Жетісу облысындағы ұлт-азаттық көтеріліс.
49.1917 ж. Ақпан революциясы және оның Қазақстанның қоғамдық-саяси өміріне ықпалы.
50."Алаш" партиясы және оның бағдарламасының жобасы.
51.Қазақстанда Кеңес өкіметінің орнауы және оның мәдени, шаруашылық құрылыстағы алғашқы қадамдары.
52.Алашорда үкіметінің және Түркістан автономиясының құрылуы және құлауы.
53.Азамат соғысы жылдарындағы Қазақстан (1918-1920 жж.).
54.Қырғыз (Қазақ) АКСР-нің құрылуы және оның тарихи маңызы.
55.Жаңа экономикалық саясат және оның Қазақстандағы ерекшеліктері.
56.Қазақстандағы индустрияландыру және оның әлеуметтік-экономикалық салдарлары.
57.Қазақстандағы күштеп ұжымдастыру, көшпелі және жартылай көшпелі шаруашылықтарды отырықшыландыру және оның зардаптары ауыр салдарлары.
58.Қазақстандағы 1929-1930жж. шаруалар көтерілістері.
59.1932-1933 дардағы Қазақстандағы ашаршылық және оның зардаптары.
60.Қазақ зиялыларының қуғын-сүргін жылдарындағы тағдыры.
61.XX ғасырдың 20-30-шы жылдарындағы Қазақстанның қоғамдық-саяси өмірі.
62.XX ғасырдың 20-30 жылдарындағы Қазақстанның мәдени өмірі.
63.Қазақстандағы әлеуметтік-демографиялық өзгерістер және олардың салдарлары (XIX соңы – XX ғг.).
64.Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Қазақстан. Қазақстан – майдан арсеналы.
65.1941-1945 соғыс майдандарындағы қазақстандықтардың ерліктері.
66.Ұлы Отан соғысынан кейінгі жылдардағы Қазақстанның қоғамдық-саяси өмірі және ауыл шаруашылығымен өнеркәсібінің дамуы (1946 - 1953 жж.).
67.Қазақстанда тың және тыңайған жерлерді игеру және оның әлеуметтік-экономикалық салдарлары.
68.1965-1985 Қазақстан мәдениеті мен ғылымы.
69.«Тоқырау жылдарындағы» (XX ғ. 70-80 жж.) Қазақстаның қоғамдық-саяси, экономикалық және әлеуметтік өмірі
70.М.Горбачевтің реформалары кезеңіндегі Қазақстан (1985-1991 жж.).
71.1986 Желтоқсан оқиғасы: себептері мен сипаты.
72.КСРО-ның ыдырауы. ТМД-ның құрылуы.
73.Қазақстанның мемлекеттік тәуелсіздігін алуы.
74.Қазақстандағы экологиялық мәселелер. "Невада-Семей" қозғалысы.
75.Тәуелсіздік алғаннан кейінгі жылдардағы экономикалық қайта құрулар және нарыққа көшудің қиындықтары
76.Қазақстанның БҰҰ-на мүше болуы. Тәуелсіз Қазақстанның сыртқы саясатының қалыптасуы.
77.1995ж. Қазақстан Республикасының Конституциясы, негізгі мазмұны.
78.Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері.
79.Қазіргі Қазақстанның әкімшілік – территориялық құрылымы және географиялық жағдайы.
80.Тәуелсіздік алғаннан кейінгі жылдардағы Қазақстанның қоғамдық-саяси және әлеуметтік дамуы.
81.Қазақстан халықтарының Ассамблеясы. Ұлттық мәдени орталықтар.
82.ҚР Президентінің "Қазақстан - 2030" Үндеуінің стратегиялық мақсаты, міндеттері, маңызы.
83.Тәуелсіздік жылдарындағы Қазақстандағы мәдениеттің дамуы.

84.Қазіргі кезеңдегі Қазақстандағы тіл мәселесі. ҚР Конституциясының 7-бабының маңызы мен мәні.
85.«Қазақстан – 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты
86.Білім және ғылым жүйелеріндегі реформалар. «Болашақ» бағдарламасы.
87.Қазақстан Республикасы Президенті Қ.Ж. Тоқаевтың «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаласының тарихи маңызы.
88.«Қаңтар оқиғасы». Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Ж. Тоқаевтың «Жаңа Қазақстан: жаңару мен жаңғыру жолы» атты Жолдауының мәні мен маңызы.
89. «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы: мақсаты мен негізгі кезеңдері.
90.Пандемиядан кейінгі кезеңдегі экономикалық даму. 2025 жылға дейінгі «ұлттық даму жоспары». Ұлттық жобалар.